

PAPER DETAILS

TITLE: Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Semalari ile Ebeveyn Rollerine Iliskin Kendilik Algilarinin Incelenmesi (Açiklayici Karma Desen)

AUTHORS: Sümeyye Erdemir, Mustafa Kutlu

PAGES: 278-318

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3512796>

An Investigation of Mothers' Early Maladaptive Schemas and Their Self-perceptions of Parental Roles (Explanatory Mixed Design)

Sümeyye ERDEMİR, Ministry of National Education, ORCID ID: 0000-0002-9962-888X
Mustafa KUTLU, İnönü University, ORCID ID: 0000-0002-1919-7371

Abstract

The aim of this study is to examine mothers' early maladaptive schemas and self-perceptions of parental roles in terms of various variables and to investigate mothers' views on this issue in depth. The model of the research is explanatory mixed design from mixed method research. The population of the study is women with at least one child living in Malatya province. In the quantitative dimension of the study, the relational screening model was used to determine mothers' early maladaptive schemas and their self-perceptions of parental roles. In the qualitative dimension of the study, phenomenological research method was used. The data in the quantitative part of the study were collected with Young Schema Scale Short Form-3, Self-Perception of Parental Role Scale and Personal Information Form. The data in the qualitative part of the study were collected with a semi-structured interview form. In the quantitative part of the study, 484 mothers and in the qualitative part, 32 mothers were studied. In the quantitative data of the study, t-Test, One-Way Analysis of Variance ANOVA and Pearson Product Moment Correlation Coefficient were used for those who met the normality criterion; Mann-Whitney U Test, Kruskal Wallis-H Test and Spearman Rank Differences Correlation were used for those who did not meet the normality criterion. Content analysis method was used in the qualitative data of the study. In the analysis of the quantitative data of the study, it was found that mothers' early maladaptive schemas differed according to age, age of becoming a mother for the first time, and educational status. It has been determined that there is a positive relationship between mothers' early maladaptive schemas and their self-perceptions of parental roles. Three themes were identified in the analysis of the qualitative data of the research: Motherhood as a concept, motherhood processes and perceptions about childhood. Based on the finding that early maladaptive schema scores decrease as the education level of mothers increases, remedial studies can be carried out by relevant institutions and organizations regarding the participation of girls in higher education.

Keywords: Mothers, early maladaptive schemas, self-perceptions of parental roles

Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 25, No 1, 2024
pp. 278-318
DOI
10.17679/inuefd.1385130

Article Type
Research Article

Received
02.11.2023

Accepted
12.04.2024

Suggested Citation

Erdemir, S. & Kutlu, M. (2024). An Investigation of Mothers' Early Maladaptive Schemas and Their Self-perceptions of Parental Roles (Explanatory Mixed Design), *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 25(1), 278-318. DOI: 10.17679/inuefd.1385130

This article is derived from the doctoral thesis accepted by İnönü University, Institute of Educational Sciences in August, 2023.

EXTENDED ABSTRACT**Introduction**

The early relationship between the child and the parents or caregivers, who have an important place in the upbringing of generations, is of great importance for the all-round development of children. Schema is a structure that enables understanding of the stimulus that affects the individual. Children's cognitive schemas are formed through early experiences and these schemas continue throughout life. The relationship established with parents or caregivers shapes the schemas. Parental attitudes that may prevent the child from becoming a healthy adult are important factors in the development of maladaptive schemas. It is thought that this study will contribute to the field regarding the existence of maladaptive schemas in mothers and how they affect parenting processes and how the child-rearing process can be made healthier.

Purpose

The aim of this study is to examine mothers' early maladaptive schemas and self-perceptions of parental roles in terms of various variables and to investigate mothers' views on this issue in depth.

Method

The model of the research is explanatory mixed design from mixed method research. The population of the study is women with at least one child living in Malatya province. In the quantitative dimension of the study, the relational screening model was used to determine mothers' early maladaptive schemas and their self-perceptions of parental roles. In the qualitative dimension of the study, phenomenological research method was used. The data in the quantitative part of the study were collected with Young Schema Scale Short Form-3, Self-Perception of Parental Role Scale and Personal Information Form. The data in the qualitative part of the study were collected with a semi-structured interview form. In the quantitative part of the study, 484 mothers and in the qualitative part, 32 mothers were studied. In the quantitative data of the study, t-Test, One-Way Analysis of Variance ANOVA and Pearson Product Moment Correlation Coefficient were used for those who met the normality criterion; Mann-Whitney U Test, Kruskal Wallis-H Test and Spearman Rank Differences Correlation were used for those who did not meet the normality criterion. Content analysis method was used in the qualitative data of the study.

Findings

In the analysis of the quantitative data of the study, it was found that mothers' early maladaptive schemas differed according to age, age of first-time motherhood, and education level. It was found that there was a relationship between mothers' self-perceptions of parental roles and the age of becoming a mother for the first time; self-perceptions of parental roles

differed according to their education level. It was found that there was a positive relationship between mothers' early maladaptive schemas and their self-perceptions of parental roles. Three themes were identified in the analysis of the qualitative data of the study: Motherhood as a concept, motherhood processes and perceptions of childhood. Supportive findings were found in the literature regarding the quantitative and qualitative findings of the study.

Discussion & Conclusion

Based on the research finding that mothers' role satisfaction and competence perceptions decrease as the age of becoming a mother for the first time increases, psychoeducational programs regarding parenting roles can be organized for expectant mothers.

With the finding that mothers' moderate maladaptive schemas positively affect their self-perception regarding the parental role, awareness training on schemas can be organized for mothers.

Based on the finding that early maladaptive schema scores decrease as the education level of mothers increases, remedial studies can be carried out by relevant institutions and organizations regarding the participation of girls in higher education.

Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Ebeveyn Rollerine İlişkin Kendilik Algılarının İncelenmesi (Açıklayıcı Karma Desen)

Sümeyye ERDEMİR, Milli Eğitim Bakanlığı, ORCID ID: 0000-0002-9962-888X
Mustafa KUTLU, İnönü Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-1919-7371

Öz

Bu araştırmanın amacı, annelerin erken dönem uyumsuz şemaları ile ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algılarını çeşitli değişkenler açısından incelemek ve annelerin bu konudaki görüşlerini derinlemesine araştırmaktır. Araştırmanın modeli karma yöntem araştırmalarından açıklayıcı karma desendir. Araştırmanın evreni Malatya ilinde yaşayan en az bir çocuğu olan kadınlardır. Araştırmanın nicel boyutunda annelerin erken dönem uyumsuz şemaları ile ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algılarını tespit etmek için ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda ise fenomenolojik araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın nicel kısmındaki veriler Young Şema Ölçeği Kısa Form-3, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu ile toplanmıştır. Araştırmanın nitel kısmındaki veriler ise yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırmanın nicel kısmında 484 anne ile nitel kısmında ise 32 anne ile çalışılmıştır. Araştırmanın nicel verilerinde normallik ölçütünü sağlayanlarda t-Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi ANOVA ve Pearson Moment Çarpım Korelasyon Katsayısı kullanılırken; normallik ölçütünü sağlamayanlarda ise Mann-Whitney U Testi, Kruskal Wallis-H Testi ve Spearman Sıra Farkları Korelasyonu kullanılmıştır. Araştırmanın nitel verilerinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın nicel verilerinin analizinde annelerin erken dönem uyumsuz şemalarının yaşa, ilk kez anne olma yaşına, öğrenim durumlarına göre farklılaştığı bulunmuştur. Annelerin erken dönem uyumsuz şemaları ile ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algıları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın nitel verilerinin analizinde üç tema tespit edilmiştir: Bir kavram olarak annelik, annelik süreçleri ve çocukluk dönemine ilişkin algılar. Annelerin öğrenim durumları yükseldikçe erken dönem uyumsuz şema puanlarının düştüğü bulgusundan yola çıkarak, kız çocuklarının yükseköğrenime katılımları konusunda ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından iyileştirici çalışmalar yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: Anneler, erken dönem uyumsuz şemalar, ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algıları

İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 25, Sayı 1, 2024
ss. 278-318

DOI
10.17679/inuefd.1385130

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi
02.11.2023

Kabul Tarihi
12.04.2024

Önerilen Atıf

Erdemir, S. & Kutlu, M. (2024). Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Ebeveyn Rollerine İlişkin Kendilik Algılarının İncelenmesi (Açıklayıcı Karma Desen). *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 278-318. DOI: 10.17679/inuefd.1385130

Bu makale İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü tarafından Ağustos, 2023 tarihinde kabul edilen doktora tezinden üretilmiştir.

Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları ile Ebeveyn Rollerine İlişkin Kendilik Algılarının İncelenmesi (Açıklayıcı Karma Desen)

1. Giriş

Toplumların gelişmişlik düzeyini belirleyen faktörlerden biri bireylerin sağlıklı oluşudur. Sağlıklı bireylerin yetişmesini sağlayan ilk kurum ailedir. Aile içindeki önemli rol dağılımlarından biri ebeveyn rolüdür. Nesillerin yetişmesinde önemli yere sahip olan ebeveynler ya da çocuğa temel bakım veren kişilerle çocuk arasında erken dönemde oluşan ilişki çocukların çok yönlü gelişimi açısından büyük öneme sahiptir.

Şema bireyi etkileyen uyarının ne olduğunun anlaşılmasını sağlayan bir yapıdır. Çocukların bilişsel şemaları erken dönem deneyimleri ile oluşmakta ve bu şemalar yaşam boyu devam etmektedir. Çocuk basit bir şema yapısıyla doğar ve sonrasında zihninde yaşadıkları ve öğrendikleri ile yeni şemalar oluşur. Bu deneyimler ile şemaların sayısı her geçen gün artar. Yeni bilgiler bireyin zihninde var olan şemalar ile eşleşmediğinde bilişsel düzeyde bir uyumsuzluk meydana gelir. Bu uyumsuzluğu çözmek için bireyin zihninde yeni şemalar oluşmakta ve şemalar gittikçe zenginleşmektedir (Piaget, 1950, aktaran Young, 2003).

Bireyin şemalarının oluşmasında erken dönem deneyimlerinin çok önemli yeri vardır. Ebeveyn ya da bakım verenler ile kurulan ilişki şemaları şekillendirir. Geçmişten günümüze ebeveyn ve çocuk ilişkisi gelişim alanında çalışan kuramcıların araştırmalarına konu olmuştur. Erken dönemde ebeveyn ya da temel bakım veren kişiler ile çocukların ilişkisini ele alan kuramcılardan biri de Şema Terapi Kuramcısı Jeffrey Young olmuştur. Young (1990) kuramını, şemaların gelişimsel olarak şekillendiği varsayımına dayandırmaktadır. Bu kurama göre yaşamın erken dönemlerinde oluşan bu şemalar, yaşamın daha ileriki yıllarında benzer yaşantılar ve öğrenmelerle pekişmektedir (Young vd., 2009).

Çocuğun yaşamının erken dönemlerindeki deneyimleri ile mizacı arasındaki etkileşimleri erken dönem uyumsuz şemaları ortaya çıkarmaktadır (Rafaeli vd., 2011). Biliş, duygu, anı ve bedensel duyuları içine alan, çocukluk veya ergenlik süresince oluşan, kişide yaşam boyu karmaşık hale gelen, belirgin derecede işlevsiz olan temalar veya örüntüler erken dönem uyumsuz şemalar olarak tanımlanmaktadır (Young vd., 2003). Erken dönem yaşantı deneyiminde ebeveyn tutum ve davranışları önemli role sahiptir. Çocuğun sağlıklı bir yetişkin olmasına engel teşkil edebilecek ebeveyn tutumları uyumsuz şemaların gelişiminde önemli etkindir. Erken çocuklukta maruz kalınan olumsuz ebeveyn tutumları bireyin ilişkilerini kurma şeklini, ilişki sürdürme becerisini, iyi oluşunu, okul başarısını, iş başarısını, ebeveyn rolünü gerçekleştirme şeklini etkilemektedir (Maynard & Harding, 2010; Young vd., 2003). Ebeveynlerin erken dönem şemaları ebeveynlik rolünün sorumluluklarını yerine getirme şekline etki edebilmektedir. Erken dönem uyumsuz şemaların varlığı özellikle stres altında ortaya çıkar ve aktif olurlar (Butler vd., 2002).

Ebeveyn rolünün edinilmesi bireylerin önemli yaşam olaylarından biridir. Ebeveynlik evli bireylerin yaklaşık %90'ı tarafından bir gelişimsel geçiş olarak deneyimlenir (Houseknecht, 1988). Bireylerin ebeveynlik rolüne uyumu bir süreç olarak başlamaktadır (Öngider, 2013). Ebeveyn rolü ile birlikte birçok yeni görev ve sorumluluk edinilmektedir. Geleneksel aile yapılarında bebeğin gelişi ile annelik ve babalık görevlerinin cinsiyet bağlamında dağıldığı görülmektedir. Babalar evin geçimi için ihtiyaç duyulan parayı kazanma görevini üstlenirken, annelerin ise daha çok ev içi görevler ve çocuk ile ilgili tüm bakımı üstlendiği görülmektedir.

(Feeney vd., 2001). Günümüzde bebeğin doğumuyla birlikte ortaya çıkan yeni görevleri üstlenme konusunda kadınların daha fazla sorumluluk aldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma çocuk bakımı ile ilgili daha fazla sorumluluk alan anneler ile yapılmıştır.

Aile bir sistemdir. Bir çocuğun aileye dahil olmasıyla her şey alt üst olabilir. Bebeğin gelmesi ile birlikte ailenin birçok alanında yeniden yapılanmaya ihtiyaç duyulabilir. Kimi çiftlerde bu sorunsuzca halledilirken, kimilerindeyse geçmişin iyileşmemiş yaraları yeniden nüksedebilir (Filliozat, 2008). Kendilik algısı ebeveynlik rolünü de içine alan geniş yelpazeli bir kavramdır ve bireyin yaşantıları aracılığıyla oluşmaktadır. Kendilik, bireyin bir bütün olarak kendine ilişkin algılarıdır (Markus & Wurf, 1987). Bireyin yaşamındaki durumları nasıl algılayacağını ve bunlara yönelik nasıl davranacağını belirleyen kendilik algısıdır (Shavelson vd., 1976). Kendilik algısının gelişiminde aile önemli bir etkidir. Bu algının temelleri bireyin aile ve yakın çevresiyle iletişimleri sürecinde oluşmaktadır (Miller vd., 2004). Bireyin yaşamına dahil olan kişilerin bireye yönelik davranışları bireyin kendisine yönelik algılarının temelini oluşturur (Ersanlı, 2012). Yaşamın her alanında etkili olan kendilik algısı bireyin duygusal, bilişsel ve davranışsal olarak çevresiyle olan ilişkisini etkileyen öznel bir yapıdır (Foels & Tomcho, 2007). Kendilik algısının bir parçası olan ebeveynlik algısı, bireyin kendini bir bütün olarak nasıl algıladığıyla ilişkilidir. Bireyin ebeveyn rolünü gerçekleştirirken kendisine dönük algıları ve hissettikleri ebeveyn rolüne ilişkin algısını oluşturmaktadır (MacPhee vd., 1996).

Ebeveynlerin anne-baba rollerini ne ölçüde yaptıklarına dair algıları ve görüşleri kendi ebeveynlik algılarını ifade etmektedir. Ebeveynlerin anne-baba rollerine dair algıları hem kendi davranışlarını hem de çocuklarıyla ilişkilerini önemli düzeyde etkiler (Seçer vd., 2008). Ebeveyn rolünde kendilik algısı; yeterlilik, doyum, yatırım ve rol dengelemeyi de içerisine alan dört yapının birleşiminden oluşmaktadır. Ebeveynlerde kendilik algısı, bir yandan ebeveynlerin benliği üzerinde etkisini gösterirken bir yandan da ebeveyn rolünü etkilemektedir (M. Güler ve Yetim, 2008). Dolayısıyla ebeveynlerde kendilik algısının çocuk yetiştirme tutumunu etkilemesi söz konusu olabilmektedir.

Bu çalışmanın annelerdeki uyumsuz şemaların varlığını ve ebeveynlik süreçlerini nasıl etkilediğini, çocuk yetiştirme sürecinin nasıl daha sağlıklı hale getirilebileceğine ilişkin alana katkılar sunacağı düşünülmektedir. Araştırmanın amacına bağlı olarak ana problem cümlesi “Annelerin erken dönem uyumsuz şemaları ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algıları arasında bir ilişki var mıdır? Annelerin erken dönem uyumsuz şemaları ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algıları bazı demografik özelliklere (yaş, ilk kez anne olma yaşı, öğrenim durumu, çalışma durumu ve çocuk sayısı) göre değişmekte midir?” olarak belirlenmiştir.

2. Yöntem

Araştırmada annelerin erken dönem uyumsuz şemaları ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algılarını kapsamlı bir şekilde inceleyebilmek amacıyla her iki yöntemin birlikte olduğu karma model (mixed method) kullanılmıştır. Karma araştırma modelleri, süreç boyunca araştırma problemlerini anlamak, nicel ile nitel verileri toplamak ve bu verileri bütünleştirerek devamında sonuçlar çıkarmak için her iki araştırma tekniğinin beraber kullanıldığı yöntemlerdir (Creswell, 2017). Bu araştırmada açıklayıcı sıralı desen kullanılmıştır. Açıklayıcı sıralı desen akış süreci Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1.*Açımlayıcı Sıralı Desen Akış Süreci*

I. Aşama (Nicel)		II. Aşama (Nitel)	III. Aşama
Tasarlama uygulama	Sonuçların takip edilmesi	Planlama ve uygulama	İlgili sonuçların yorumlanması

Araştırmanın nicel boyutunda ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu modelde iki ya da daha fazla değişken arasındaki değişim, bu değişimin varlığı ve de derecesinin saptanması amaçlanır (Can, 2014; Karasar, 2011). Araştırmanın nitel boyutunda ise ayrıntılı ve derinlemesine bir anlayışa sahip olmadığımız ancak farkında olduğumuz kavramlar, yönelimler, algılar ve deneyimler gibi farklı biçimde karşımıza çıkabilen olgulara odaklanmamıza olanak sağlayan fenomenolojik araştırma modeli kullanılmıştır. Yaşantının kendisi ve o yaşantının nasıl bilinçliliğe dönüştürüldüğü fenomenolojinin felsefesini oluşturmaktadır (A. Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi/Katılımcıları

Bu araştırmada evreni Malatya’da ikamet eden anneler oluşturmaktadır. Örneklem ve katılımcı grup seçilirken, bu araştırmanın nicel aşamasında, olasılıksız örneklem yöntemlerinden ölçüt örneklem yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örneklemenin temeli bilgi verme açısından zengin kriterlerin seçimine dayanır ve belirlenen kriterlere uygun olan bireylerin örneklem grubuna alındığı yöntemdir. Kriterler araştırmacının kendisi tarafından oluşturulabileceği gibi önceden hazırlanmış olanlar arasından da kullanılabilir (Marshall & Rossman, 2014). Bu araştırma için araştırmacının belirlediği ölçüt; en az bir çocuğu olan kadınlardır. Araştırmaya 484 anne katılmıştır. Annelerin yaşları 24 ile 60 arasında değişmektedir. Öğrenim düzeyleri dağılımında annelerin 40’ı ilköğretim, 40’i ortaokul, 110’u lise, 264’ü yükseköğretim/üniversite ve 30’u da yüksek lisans/doktora şeklindedir. Annelerin 204’ü herhangi bir işte çalışırken, 280’i ise çalışmamaktadır. Annelerin 457’si evli, 27’si bekardır. Annelerin çocuk sayısına göre dağılımı bir ile altı arasında değişmektedir. İlk kez anne olma yaşı ise 16-38 arasında değişmektedir.

Bu araştırmada nitel kısım ile ilgili çalışmalar nicel kısmın sonuçları dikkate alınarak yapılmıştır. Nitel kısmın katılımcıları oluşturulurken zengin bilgiler içerdiği düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına imkan veren amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır (Büyüköztürk vd., 2016). Bu araştırmanın ölçütleri araştırmacı tarafından belirlenmiştir. Katılımcılar araştırmanın birinci bölümüne katılan ve araştırmanın ikinci bölümüne katılmaya da gönüllü olan 51 kişi içinden Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 toplam puanları diğerlerine göre daha yüksek olan 32 anneden oluşmaktadır. Araştırmanın nitel kısmına yaşları 27 ile 52 arasında değişen 32 anne katılmıştır. Bu annelerin öğrenim düzeyleri; ikisi ilköğretim, biri lise, biri yükseköğretim, 26’sı lisans ve ikisi de yüksek lisans şeklindedir. Katılımcıların çocuk sayısına göre dağılımı bir ile dört arasında değişmektedir. İlk kez anne olma yaşları ise 18-36 arasında değişmektedir.

2.2. Veri Toplama Araçları

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacının araştırmada kullanılmak üzere hazırladığı bu form ile örneklem grubundaki annelerin yaşlarına, öğrenim durumlarına, çalışma durumlarına, medeni durumlarına, çocuk sayılarına ve ilk kez anne olma yaşlarına ulaşılmıştır.

2.2.2. Young Şema Ölçeği Kısa Form-3

Young Şema Ölçeği-Kısa Form 3 (*Young Schema Questionnaire-Short Form 3, YSQ-SF3*) ile bireylerin erken dönem uyumsuz şemalarının tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bu ölçek Young ve arkadaşları (2003) tarafından geliştirilmiş 6'lı Likert tipinde (benim için tamamiyle yanlış (1) ile beni mükemmel şekilde tamamlıyor (6)) 90 maddelik bir ölçme aracıdır. Ölçek toplamda beş şema alanından ve 18 adet uyumsuz şemayı değerlendirmektedir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Soygüt ve arkadaşları (2009) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin şema boyutları test tekrar test güvenirlik katsayıları .66 ile .82 arasında iken; şema alanları katsayıları .66 ile .83 arasında olduğu bulunmuştur. Alt ölçekler Cronbach alpha iç tutarlık katsayıları .53 ile .81 olarak bildirilmektedir (Soygüt vd., 2009). Bu araştırmada ise Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı .96 olarak hesaplanmıştır.

2.2.3. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA/ERKAÖ)

MacPhee ve arkadaşları (1986) bireylerin ebeveynlik rollerinde kendilerini yeterli algılama durumu, diğer rolleri ile ebeveynlik rollerini dengeleme, ebeveyn rolünden aldığı doyum ve bu role yaptığı yatırım düzeyini ölçmeyi hedeflemişlerdir. Alt boyutlar kendi içerisinde puanlanmaktadır ve ölçek için toplam puan hesaplanmamaktadır. Her bir madde kendi içinde 1, 2, 4, 5 olarak puanlanmaktadır. Alınan yüksek puan bireyin o boyuta ilişkin algısının yüksek olduğunu gösterir. Ölçek Türkçe diline M. Güler ve Yetim (2008) tarafından uyarlanmıştır ve 22 maddelik ölçek 18 maddeye düşürülmüştür. Ölçeğin alt boyutları: Yatırım (1, 5, 9, 13), rol doyum (4, 8, 12, 16), yeterlik (2, 6, 10, 14, 18, 21) ve rol dengeleme (3, 11, 19, 22). Türkçe uyarlamada Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları; rol doyum .65, yatırım .65, yeterlilik .68 ve rol dengeleme .61 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmada Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları; rol doyum .43, yatırım .33, yeterlilik .49 ve rol dengeleme .67 olarak hesaplanmıştır.

2.2.4. Nitel Görüşme Formu

Bu araştırmada 32 katılımcı ile yapılan görüşmelerde sonda sorular ile konu derinlemesine araştırılmaya çalışılmıştır. Araştırmacının kendisi tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu alandan dört uzmanın görüşleri doğrultusunda yeniden düzenlenmiş ve üç anne ile yapılan pilot uygulamasının ardından forma nihai şekli verilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması

2.3.1 Nicel Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın nicel verileri Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği, Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 ve Kişisel Bilgi Formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmaya ölçek kullanım izinleri alınarak başlanmış sonrasında ise İnönü Üniversitesinden Etik Kurul İzni alınarak devam edilmiştir. Malatya ilinde çeşitli kurumlar ziyaret edilerek kurumlarda çalışan annelere ve çeşitli

okullardan öğrenci velilerine ulaşılarak araştırmaya katılmaya gönüllü olanlardan veriler toplanmıştır.

2.3.2. Nitel Verilerin Toplanması

Bu araştırmada nitel veri seti yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Araştırmanın nicel verileri toplanırken araştırmacının ikinci bölümüne katılmak isteyen ve iletişim bilgisini paylaşan 51 anne ile telefon yoluyla ulaşılmıştır. Daha sonra bilimsel araştırmaların etik kuralları göz önüne alınarak bilgilendirmeler yapılmış ve araştırmada bulunmaya gönüllü olan katılımcılarla görüşmeler yürütülmüştür. Görüşmeye katılmaya gönüllü olan 32 katılımcıyla 28 Ekim- 9 Aralık 2022 tarihleri arasında yüz yüze ve telefon ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ortalama olarak 35 dakika süren görüşmelerin bir kısmı katılımcıların izinleri doğrultusunda kayıt edilirken geri kalan kısmı ise görüşme esnasında not alınarak elde edilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

2.4.1. Nicel Verilerin Analizi

Nicel veri analizinde 728 veri setinde ayıklama işlemleri yapıldıktan sonra 484 veri seti analize dahil edilmiştir. Analiz yapılırken veri setindeki her bir değişkenin normallik testleri (ortalama, medyan, mod, histogram grafiği, basıklık ve çarpıklık değerleri) ile KolmogorovSmirnov (K-S) değerleri incelenmiştir. Normallik ölçütünü sağlayanlarda Parametrik testler (t-Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi ANOVA, Pearson Moment Çarpım Korelasyon) kullanılmıştır. Normallik ölçütünü sağlamayan verilerin analizinde ise Non-Parametrik testler (Mann-Whitney U Testi, Kruskal Wallis-H Testi, Spearman Sıra Farkları Korelasyonu) kullanılmıştır. İstatistiksel olarak anlamlı fark çıkan analizlerde etki büyüklüğü Cohen (Eta²) (zayıf <.2, orta=.5, kuvvetli >.8) değerlerine bakılmıştır.

2.4.2. Nitel Verilerin Analizi

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler 1 ila 32 arasında numaralandırılarak K1, K2,... şeklinde kodlanmıştır. Yapılan görüşmelerin deşifresi bilgisayar ortamında yazılmıştır. Ardından içerik analizi yapılmıştır. Toplanan verilerin derinlemesine bir işleme tutulduğu içerik analizinde temel amaç fark edilmeyen tema ve kavramlara ulaşarak var olan durumun açıklanabilmesidir (A. Yıldırım ve Şimşek, 2013). Yazılı verilerden yola çıkarak temalar ve kodlar oluşturulmuştur. Nitel araştırmalarda geçerliğin sağlanmasında katılımcılarla yapılan görüşmelerden doğrudan alıntılara yer verilmesi sonuçların açıklanabilmesi açısından önemlidir. Bu nedenle araştırmaya katılan bireylerin görüşleri doğrudan alıntılar şeklinde aktarılmıştır. Geçerliği ve güvenilirliği sağlamak amacıyla çeşitleme stratejisi kullanılmıştır. Çeşitleme; veri kaynaklarının, yöntemin ve araştırmacıların çeşitlenmesi olarak farklı şekillerde yapılabilir (A. Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu kapsamda nitel verilerin içerik analizlerinde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalında görevli bir öğretim üyesi, bir öğretim görevlisi ve bir doktorant psikolojik danışman olmak üzere 3 uzmanın değerlendirmesinden faydalanılmıştır.

3. Bulgular

3.1. Nicel Verilere İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan annelerin Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖKF) ve şema alanlarına (kopukluk, zedelenmiş otonomi, yüksek standartlar, zedelenmiş sınırlar, başkaları yönelimlilik) ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği

(ERKAÖ) alt boyutlarına (rol doyumu, yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme) ilişkin betimsel istatistiğe, annelerin erken dönem uyumsuz şemalarının yaşa, ilk kez anne olma yaşına, öğrenim durumuna, çalışma durumuna ve çocuk sayısına göre anlamlı farklılık olup olmadığına; annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının yaşa, ilk kez anne olma yaşına, öğrenim durumuna, çalışma durumuna ve çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık olup olmadığına; annelerin YŞÖKF toplam puanlarının ve şema alanlarının ERKAÖ alt boyutları ile arasında bir ilişki olup olmadığına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Aşağıda Tablo 2’de 484 anneden alınan veriler ile YŞÖKF toplam puanı ve şema alanları puanlarının betimsel istatistikleri verilmiştir.

Tablo 2.

YŞÖKF Toplam Puanı ve Şema Alanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler (n=484)

Değişken	$\bar{x}$	Ort.	Mod	Ss	Min.	Maks.	Skewness	Kurtosis	Kolmogorov Smirnov (K-S)
YŞÖKF toplam puanı	199.16	190	157	55.18	90	398	.538	.103	.000
Kopukluk ve reddedilme şema alanı	40.19	36	23	15.34	23	115	1.468	2..609	.000
Zedelenmiş otonomi şema alanı	35.47	33	20	12.93	20	88	1.009	.882	.000
Yüksek standartlar şema alanı	49.12	49	46	14.76	19	94	.257	.311	.053*
Zedelenmiş sınırlar şema alanı	20.43	20	24	6.46	7	39	.175	.179	.008
Başkaları yönelimlilik şema alanı	32.65	32	31	10.01	11	64	.140	.175	.200*

*p>.05

Tablo 2 incelendiğinde YŞÖKF toplam puanları K-S=.000, kopukluk ve reddedilme şema alanı puanları K-S=.000, zedelenmiş otonomi şema alanı puanları K-S=.000 ve zedelenmiş sınırlar şema alanı puanları K-S=.008 olarak hesaplanmıştır. Bu verilere göre YŞÖKF toplam puanları, kopukluk ve reddedilme şema alanı puanları, zedelenmiş otonomi şema alanı puanları ve zedelenmiş sınırlar şema alanı puanları normal dağılım sergilememektedir. Öte yandan yüksek standartlar şema alanı puanları K-S=.053 ve başkaları yönelimlilik şema alanı puanları K-S=.200 olarak hesaplanmıştır. Bu verilere göre yüksek standartlar şema alanı puanları ve başkaları yönelimlilik şema alanı puanları normal dağılım sergilemektedir.

Aşağıda Tablo 3’de ERKA Ölçeği alt boyutlarına ilişkin betimsel istatistikler verilmiştir.

Tablo 3.

ERKAÖ Alt Boyutları Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler (n=484)

Değişken	$\bar{x}$	Ort.	Mod	Ss	Min.	Maks.	Skewness	Kurtosis	Kolmogorov Smirnov (K-S)
Rol doyumu	9.13	9	9	3.22	4	21	.485	.121	.000
Yeterlilik	13.86	14	12	4.54	6	28	.395	.092	.000
Yatırım	7.95	7	4	3.45	4	22	1.015	.928	.000
Rol dengeleme	8.63	8	4	3.5	4	19	.587	.087	.000

*p>.05

Tablo 3 incelendiğinde ERKA Ölçeği alt boyutlarına ilişkin betimsel istatistikler şu şekildedir: Rol doyumu alt boyutu puanları K-S=.000, yeterlilik alt boyutu puanları K-S=.000, yatırım alt boyutu puanları K-S=.000 ve rol dengeleme alt boyutu puanları K-S=.000 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda rol doyumu alt boyutu puanları, yeterlilik alt boyutu puanları, yatırım alt boyutu puanları ve rol dengeleme alt boyutu puanları normal dağılım sergilememektedir.

Aşağıda Tablo 4'te annelerin yaşı ile YŞÖKF toplam puanı ve şema alanları puanlarına ilişkin yapılan Spearman-Brown Sıra Farkları Korelasyon sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.

Annelerin Yaşı İle YŞÖKF Toplam Puanı ve Şema Alanları Puanına İlişkin Spearman-Brown Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları (n=484)

Değişken	Yaş	YŞÖKF toplam puanı	Kopukluk ve reddedilme şema alanı	Zedelenmiş otonomi şema alanı	Zedelenmiş sınırlar şema alanı
Yaş	r p				
YŞÖKF toplam puanı	r p	-.004 .466			
Kopukluk ve reddedilme şema alanı	r p	.019 .337	.859 .000***		
Zedelenmiş otonomi şema alanı	r p	.014 .380	.861 .000***	.794 .000***	
Zedelenmiş sınırlar şema alanı	r p	-.089 .026*	.568 .000***	.390 .000***	.346 .000***

*p<.05, ***p<.001

Tablo 4 incelendiğinde yaş ile YŞÖKF toplam puanları ($r=-.004$, $p>.05$), yaş ile kopukluk ve reddedilme şema alanı puanları ($r=.019$, $p>.05$) ve yaş ile zedelenmiş otonomi şema alanı puanları ($r=.014$, $p>.05$) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. Bu durumda yaş ile YŞÖKF toplam puanları, yaş ile kopukluk ve reddedilme şema alanı ve yaş ile zedelenmiş otonomi şema alanı arasında bir ilişki olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Yaş ile zedelenmiş sınırlar şema alanı puanları arasında negatif yönde düşük düzeyde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin ($r=-.089$, $p<.05$) olduğu görülmektedir. Buna göre annelerin yaşı arttıkça zedelenmiş sınırlar şema alanı puanları düşmektedir şeklinde yorumlanabilir. Annelerin YŞÖKF toplam puanı ile kopukluk ve reddedilme şema alanı ($r=.859$, $p<.001$), zedelenmiş otonomi şema alanı ($r=.861$, $p<.001$) ve zedelenmiş sınırlar şema alanı ($r=.568$, $p<.001$) arasında pozitif yönde ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca ve kopukluk ve reddedilme şema alanı ile zedelenmiş otonomi şema alanı ($r=.794$, $p<.001$) ve zedelenmiş sınırlar şema alanı ($r=.390$, $p<.001$) arasında pozitif ilişki olduğu ve zedelenmiş otonomi şema alanı ile zedelenmiş sınırlar şema alanı ($r=.346$, $p<.001$) arasında pozitif ilişki olduğu görülmektedir. Bu örneklem grubundaki annelerin YŞÖKF toplam puanları ile kopukluk ve reddedilme şema alanı, zedelenmiş otonomi şema alanı ve zedelenmiş sınırlar şema alanı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu şeklinde bulunmuştur. Annelerin şema toplam puanları yükseldikçe kopukluk ve reddedilme şema alanı, zedelenmiş otonomi şema alanı ve zedelenmiş sınırlar şema alanı puanlarının yükseleceği şeklinde yorumlanabilir.

Aşağıda Tablo 5'te annelerin yaşı ile YŞÖKF şema alanları puanına ilişkin yapılan Pearson Moment Çarpım Korelasyon sonuçları verilmiştir.

Tablo 5.

Annelerin Yaşı İle YŞÖKF Şema Alanlarına İlişkin Pearson Moment Çarpım Korelasyon Analizi Sonuçları (n=484)

Değişken	Yaş	Yüksek standartlar şema alanı	Başkaları yönelimlilik şema alanı
Yaş	r		
	p		
Yüksek standartlar şema alanı	r	.003	
	p	.952	
Başkaları yönelimlilik şema alanı	r	-.005	.732
	p	.909	.000***

***p<.001

Tablo 5 incelendiğinde yaş ile yüksek standartlar şema alanı puanları ($r=.003$, $p>.05$), yaş ile başkaları yönelimlilik şema alanı puanları ($r=-.005$, $p>.05$) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. Bu durumda yaş ile yüksek standartlar şema alanı ve yaş ile başkaları yönelimlilik şema alanı arasında bir ilişki olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Annelerin başkaları yönelimlilik şema alanı ile yüksek standartlar şema alanı ($r=.732$, $p<.001$) arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Annelerin başkaları yönelimlilik şema alanı puanları yükseldikçe yüksek standartlar şema alanı puanları da yükselmektedir şeklinde yorumlanabilir.

Aşağıda Tablo 6'da annelerin ilk kez anne olma yaşı ile YŞÖKF toplam puanı ve şema alanı puanlarına ilişkin yapılan Spearman-Brown Sıra Farkları Korelasyon sonuçları verilmiştir.

Tablo 6.

İlk Kez Anne Olma Yaşı İle YŞÖKF Toplam Puanı ve Şema Alanlarına İlişkin Spearman-Brown Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları (n=484)

Değişken	r	p
YŞÖKF toplam puanı	-.076	.048*
Kopukluk ve reddedilme şema alanı	-.052	.126
Zedelenmiş otonomi şema alanı	-.084	.032*
Zedelenmiş sınırlar şema alanı	-.035	.220

*p<.05

Tablo 6 incelendiğinde ilk kez anne olma yaşı ile kopukluk ve reddedilme şema alanı puanları ($r=-.052$, $p>.05$) ve ilk kez anne olma yaşı ile zedelenmiş sınırlar şema alanı puanları ($r=-.035$, $p>.05$) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Bu durumda ilk kez anne olma yaşı ile kopukluk ve reddedilme şema alanı ve ilk kez anne olma yaşı ile zedelenmiş sınırlar şema alanı arasında bir ilişki olmadığı şeklinde yorumlanabilir. İlk kez anne olma yaşı ile YŞÖKF toplam puanları arasında negatif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı olan bir ilişki ($r=-.076$, $p<.05$), ilk kez anne olma yaşı ile zedelenmiş otonomi şema alanı puanları arasında negatif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı olan bir ilişki ($r=-.084$, $p<.05$) olduğu görülmektedir. Tablo 6'dan hareketle ilk kez anne olma yaşı düştükçe YŞÖKF toplam puanları ve zedelenmiş otonomi şema alanı puanlarının yükseldiği şeklinde yorumlanabilir.

Aşağıda Tablo 7’de annelerin öğrenim durumuna göre YŞÖKF toplam puanları ve şema alanlarına ilişkin yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 7.

Annelerin Öğrenim Durumuna Göre YŞÖKF Toplam Puanı ve Şema Alanlarına İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları (n=484)

Puan	Gruplar	n	$\bar{x}$	$X_{sıra}$	sd	X^2	p	U	Eta ²
YŞÖKF Toplam Puanı	A) İlköğretim	80	211.01	271.57	2	8.633	.013*	A>C, B>C	.018
	B) Lise	110	206.15	260.85					
	C) Üniversite ve diğer	294	193.32	227.72					
Kopukluk ve reddedilme şema alanı	A) İlköğretim	80	43.58	274.96	2	10.063	.007**	A>C, B>C	.015
	B) Lise	110	41.54	261.23					
	C) Üniversite ve diğer	294	38.78	226.66					
Zedelenmiş Otonomi Şema Alanı	A) İlköğretim	80	39.80	282.93	2	18.284	.000***	A>C, B>C	.039
	B) Lise	110	37.61	270.92					
	C) Üniversite ve diğer	294	33.50	220.87					

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Tablo 7 incelendiğinde annelerin öğrenim durumlarına göre gruplar arasında anlamlı farklılık görülmüştür [$X^2_{(2)}= 8.633$, p<.05]. Gruplar arasında var olan farklılığı saptamak için Mann-Whitney U testi ile yapılan çoklu karşılaştırmalar sonucunda bu farkın, YŞÖKF toplam puanları açısından annelerin öğrenim durumunu; ilköğretim olarak belirten anneler ile üniversite ve diğer olarak belirten anneler arasında üniversite ve diğer olarak belirten anneler lehine (z=-2.455, p<.05), lise olarak belirten anneler ile üniversite ve diğer olarak belirten anneler arasında üniversite ve diğer olarak belirten anneler lehine (z=-2.144, p<.05) anlamlı istatistiksel sonuçlar tespit edilmiştir. Bu durumda örneklem sayısının p sonucunu etkileyebileceği dikkate alınarak etki büyüklüğü hesaplanmıştır. Sonuçta bulunan Eta²=.018 sonucu ile gruplar arasındaki farkın küçük düzeyde olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, annelerin öğrenim durumlarına göre YŞÖKF toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır. Bu fark etki büyüklüğü dikkate alındığında gruplar arasındaki farkın küçük düzeyde olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Annelerin öğrenim durumuna göre kopukluk ve reddedilme şema alanı puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Kruskal Wallis-H testinde; annelerin öğrenim durumlarına göre gruplar arasında anlamlı farklılık saptanmıştır [$X^2_{(2)}=10.063$, p<.01]. Gruplar arasında var olan farklılığı saptamak için Mann-Whitney U testi ile yapılan çoklu karşılaştırmalar sonucunda bu farkın, kopukluk ve reddedilme şema alanı puanları açısından annelerden öğrenim durumunu; ilköğretim olarak belirten anneler ile üniversite ve diğer olarak belirten anneler arasında üniversite ve diğer olarak belirten anneler lehine (z=-2.688, p<.01), lise olarak belirten anneler ile üniversite ve diğer olarak belirten anneler arasında üniversite ve diğer olarak belirten anneler lehine (z=-2.255, p<.01) anlamlı istatistiksel sonuçlar tespit edilmiştir. Örneklem sayısının p sonucunu etkileyebileceği dikkate alınarak etki büyüklüğü hesaplanmıştır. Sonuçta bulunan Eta²=.015 gruplar arasında düşük bir fark olduğunu göstermektedir. Annelerin öğrenim düzeylerine göre kopukluk ve reddedilme şema alanı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır. Bu fark etki

büyüklüğü dikkate alındığında gruplar arasındaki farkın küçük düzeyde olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Annelerin öğrenim durumuna göre zedelenmiş otonomi şema alanı puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Kruskal Wallis-H testinde; annelerin öğrenim durumlarına göre gruplar arasında anlamlı farklılık saptanmıştır [$X^2_{(2)}=18.284$, $p<.001$]. Gruplar arasında var olan farklılığı saptamak için Mann-Whitney U testi ile yapılan çoklu karşılaştırmalar sonucunda bu farkın, zedelenmiş otonomi şema alanı puanları açısından annelerden öğrenim durumunu; ilköğretim olarak belirten anneler ile üniversite ve diğer olarak belirten anneler arasında üniversite ve diğer olarak belirten anneler lehine ($z=-3.445$, $p<.001$), lise olarak belirten anneler ile üniversite ve diğer olarak belirten anneler arasında üniversite ve diğer olarak belirten anneler lehine ($z=-3.266$, $p<.001$) anlamlı istatistiksel sonuçlar tespit edilmiştir. Etki büyüklüğü $Eta^2=.039$ olarak hesaplanan bu değerde gruplar arasındaki ilişki farkının orta düzeye yakın bir etki olduğu görülmektedir. Bu sonuçtan hareketle annelerin öğrenim düzeylerine göre zedelenmiş otonomi şema alanı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır. Bu fark etki büyüklüğü dikkate alındığında gruplar arasındaki farkın orta düzeyde olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Aşağıda Tablo 8’de annelerin öğrenim durumuna göre YŞÖKF şema alanlarına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 8.

Annelerin Öğrenim Durumuna Göre YŞÖKF Şema Alanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi ANOVA Sonuçları (n=484)

f, $\bar{x}$ ve ss Değerleri						ANOVA Sonuçları					
	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	Var.K.	KT	sd	KO	F	p	Eta ²
Yüksek Standartlar Şema Alanı	İlköğretim	80	51.94	16.09	Gruplar arası	1527.041	2	763.520	3.544	.030*	.015
	Lise	110	50.81	14.59	Gruplar içi	103627.246	481	215.441			
	Üniversite ve diğer	294	47.72	14.31	Toplam	105154.287	483				
	Toplam	484	49.12	14.75							
Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanı	İlköğretim	80	20.69	7.09	Gruplar arası	16.721	2	8.361	.199	.819	
	Lise	110	20.11	7.05	Gruplar içi	20166.029	481	41.925			
	Üniversite ve diğer	294	20.48	6.07	Toplam	20182.750	483				
	Toplam	484	20.43	6.46							
Başkaları yönelimlilik Şema Alanı	İlköğretim	80	32.75	9.43	Gruplar arası	333.394	2	166.697	1.668	.190	
	Lise	110	34.11	10.81	Gruplar içi	48063.191	481	99.923			
	Üniversite ve diğer	294	32.08	9.83	Toplam	48396.585	483				
	Toplam	484	32.65	10.01							

*p<.05

Tablo 8 incelendiğinde annelerin öğrenim durumuna göre yüksek standartlar şema alanı puan ortalamalarına bakıldığında, yüksek puandan düşük puana doğru ilköğretim 51.94, lise 50.81, üniversite ve diğerleri 47.72 olarak sıralanmaktadır. Farka ilişkin tek yönlü varyans analizi ANOVA sonucuna göre annelerin öğrenim düzeyi ile yüksek standartlar şema

alan puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu görülmektedir $F_{(2,481)}=3.544$, $p<.05$. Fakat örneklem büyüklüğünden dolayı etki büyüklüğüne bakılmıştır. Sonuç olarak $Eta^2=.015$ gruplar arasında küçük düzey bir fark olduğunu göstermektedir. Bu sonuca göre yüksek standartlar şema alanı puanları annelerin öğrenim düzeylerine göre değişmektedir ve bu durum etki büyüklüğü dikkate alındığında gruplar arasında küçük düzey bir fark olduğu şeklinde yorumlanabilir. Annelerin öğrenim durumuna göre zedelenmiş sınırlar şema alanı puan ortalamalarına bakıldığında, yüksek puandan düşük puana doğru ilköğretim 20.69, üniversite ve diğerleri 20.48, lise 20.11 olarak sıralanmaktadır. Farka ilişkin tek yönlü varyans analizi ANOVA sonucuna göre annelerin öğrenim düzeyi ile zedelenmiş sınırlar şema alanı puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark görülmemiştir $F_{(2,481)}=.199$, $p>.05$. Bu sonuca göre zedelenmiş sınırlar şema alanı puanları annelerin öğrenim düzeylerine göre farklılaşmamaktadır şeklinde yorumlanabilir. Annelerin öğrenim durumuna göre başkaları yönelimlilik şema alanı puan ortalamalarına bakıldığında, yüksek puandan düşük puana doğru lise 34.11, ilköğretim 32.75, üniversite ve diğerleri 32.08 olarak sıralanmaktadır. Farka ilişkin tek yönlü varyans analizi ANOVA sonucuna göre annelerin öğrenim düzeyi ile başkaları yönelimlilik şema alanı puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark görülmemiştir. $F_{(2,481)}=1.668$, $p>.05$. Bu sonuca göre başkaları yönelimlilik şema alanı puanları annelerin öğrenim düzeylerine göre farklılaşmamaktadır şeklinde yorumlanabilir.

Aşağıda Tablo 9'da annelerin yaşı ve ilk kez anne olma yaşı ile ERKAÖ alt boyutları puanlarına ilişkin yapılan Spearman-Brown Sıra Farkları Korelasyon sonuçları verilmiştir.

Tablo 9.

Annelerin İlk Kez Anne Olma Yaşı İle ERKAÖ Alt Boyutlarına İlişkin Spearman-Brown Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları (n=484)

	Değişken	r	p
İlk Kez Anne Olma Yaşı	Rol doyumu	-.094	.019*
	Yeterlilik	-.085	.031*
	Yatırım	-.003	.474
	Rol dengeleme	-.058	.101

* $p<.05$

Tablo 9 incelendiğinde annelerin ilk kez anne olma yaşı ile rol doyumu alt boyutu puanları arasında negatif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı olan bir ilişki ($r=-.094$, $p<.05$) olduğu görülmektedir. Buna göre bu örneklem grubu için ilk kez anne olma yaşı düştükçe rol doyumu alt boyutu puanları yükselmektedir veya ilk kez anne olma yaşı yükseldikçe rol doyumu alt boyutu puanları düşmektedir şeklinde yorumlanabilir. Annelerin ilk kez anne olma yaşı ile yeterlilik alt boyutu puanları arasında negatif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı olan bir ilişki ($r=-.085$, $p<.05$) olduğu görülmektedir. Buna göre bu örneklem grubu için ilk kez anne olma yaşı düştükçe yeterlilik alt boyutu puanları yükselmektedir veya ilk kez anne olma yaşı yükseldikçe yeterlilik alt boyutu puanları düşmektedir şeklinde yorumlanabilir. Annelerin ilk kez anne olma yaşı ile yatırım alt boyutu puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olmadığı ($r=-.003$, $p>.05$) ve ilk kez anne olma yaşı ile rol dengeleme alt boyutu puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki ($r=-.058$, $p>.05$) olmadığı görülmektedir. Buna göre annelerin ilk kez anne olma yaşı ile yatırım alt boyutu ve rol dengeleme alt boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Aşağıda Tablo 10’da annelerin öğrenim durumuna göre ERKAÖ alt boyutları puanlarına ilişkin Kruskal Wallis-H Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 10.

Annelerin Öğrenim Durumuna Göre ERKAÖ Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları (n=484)

Puan	Gruplar	n	$\bar{x}$	$X_{sıra}$	sd	X^2	p	U	Eta ²
Rol Doyumu	A)İlköğretim	80	9.75	258.93	2	2.822	.244		
	B) Lise	110	9.31	253.04					
	C) Üniversite ve diğer	294	8.89	234.09					
Yeterlilik	A) İlköğretim	80	14.18	248.28	2	1.823	.402		
	B) Lise	110	14.19	255.97					
	C) Üniversite ve diğer	294	13.65	235.89					
Yatırım	A) İlköğretim	80	8.96	274.00	2	5.553	.062		
	B) Lise	110	8.00	245.16					
	C) Üniversite ve diğer	294	7.65	232.93					
Rol Dengeleme	A)İlköğretim	80	9.30	265.91	2	8.895	.012*	A>C, B>C	.023
	B) Lise	110	9.29	266.00					
	C)Üniversite ve diğer	294	8.21	227.34					

*p<.05

Tablo 10 incelendiğinde annelerin öğrenim durumuna göre ERKAÖ rol doyumu alt boyutu puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Kruskal Wallis-H testinde; annelerin öğrenim durumlarına göre gruplar arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır [$X^2_{(2)}= 2.822$, $p>.05$]. Buna göre annelerin rol doyumu alt boyutu puanları öğrenim durumuna göre farklılaşmadığı şeklinde yorumlanabilir. Annelerin öğrenim durumuna göre ERKAÖ yeterlilik alt boyutu puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Kruskal Wallis-H testinde; annelerin öğrenim durumlarına göre gruplar arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır [$X^2_{(2)}= 2.822$, $p>.05$]. Buna göre annelerin yeterlilik alt boyutu puanları öğrenim durumuna göre farklılaşmadığı şeklinde yorumlanabilir. Annelerin öğrenim durumuna göre ERKAÖ yatırım alt boyutu puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Kruskal Wallis-H testinde; annelerin öğrenim durumlarına göre gruplar arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır [$X^2_{(2)}= 5.553$, $p>.05$]. Buna göre annelerin yatırım alt boyutu puanları öğrenim durumuna göre farklılaşmadığı şeklinde yorumlanabilir. Annelerin öğrenim durumuna göre ERKAÖ rol dengeleme alt boyutu puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Kruskal Wallis-H testinde; annelerin öğrenim durumlarına göre gruplar arasında anlamlı farklılık saptanmıştır [$X^2_{(2)}= 8.895$, $p<.05$]. Gruplar arasındaki var olan farklılığı saptamak için Mann-Whitney U testi ile yapılan çoklu karşılaştırmalar sonucunda bu farkın, rol dengeleme puanları açısından annelerin öğrenim durumunu; ilköğretim olarak belirten anneler ile üniversite ve diğer olarak belirten anneler arasında üniversite ve diğer olarak belirten annelerin lehine ($z=-2.188$, $p<.05$), lise olarak belirten anneler ile üniversite ve diğer olarak belirten anneler arasında üniversite ve diğer olarak belirten annelerin lehine ($z=-2.496$, $p<.05$) anlamlı istatistiksel sonuçlar tespit edilmiştir. Bu durumda örneklem sayısının p sonucunu etkileyebileceği dikkate alınarak etki

büyüklüğü hesaplanmıştır. Sonuçta bulunan $Eta^2=.023$ sonucu ile gruplar arasındaki farkın orta düzeyde olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, annelerin öğrenim durumlarına göre rol dengeleme alt boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmıştır. Bu fark etki büyüklüğü dikkate alındığında gruplar arasındaki farkın orta düzeyde olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Aşağıda Tablo 11’de annelerin YŞÖKF toplam puanı ile ERKAÖ alt boyutları puanlarına ilişkin yapılan Spearman-Brown Sıra Farkları Korelasyon sonuçları verilmiştir.

Tablo 11.

Annelerin YŞÖKF Toplam Puanı ile ERKAÖ Alt Boyutlarına İlişkin Spearman-Brown Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları (n=484)

		YŞÖKF Toplam Puanı	Rol doyum	Yeterlilik	Yatırım	Rol dengeleme
YŞÖKF Toplam Puanı	r					
	p					
Rol doyum	r	.682				
	p	.000***				
Yeterlilik	r	.723	.606			
	p	.000***	.000***			
Yatırım	r	.693	.522	.575		
	p	.000***	.000***	.000***		
Rol dengeleme	r	.707	.497	.546	.531	
	p	.000***	.000***	.000***	.000***	

***p<.001

Tablo 11 incelendiğinde annelerin YŞÖKF toplam puanı ile rol doyum alt boyutu puanları arasında pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki ($r=.682$, $p<.001$) olduğu görülmektedir. Buna göre annelerin YŞÖKF toplam puanları yükseldikçe rol doyum alt boyutu puanları da yükselmektedir şeklinde yorumlanabilir. Annelerin YŞÖKF toplam puanı ile yeterlilik alt boyutu puanları arasında pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı olan bir ilişki ($r=.723$, $p<.001$) olduğu görülmektedir. Buna göre annelerin YŞÖKF toplam puanları yükseldikçe yeterlilik alt boyutu puanları da yükselmektedir şeklinde yorumlanabilir. Annelerin YŞÖKF toplam puanı ile yatırım alt boyutu puanları arasında pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı olan bir ilişki ($r=.693$, $p<.001$) olduğu görülmektedir. Buna göre annelerin YŞÖKF toplam puanları yükseldikçe yatırım alt boyutu puanları da yükselmektedir şeklinde yorumlanabilir. Annelerin YŞÖKF toplam puanı ile rol dengeleme alt boyutu puanları arasında pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin ($r=.707$, $p<.001$) olduğu görülmektedir. Buna göre annelerin YŞÖKF toplam puanları yükseldikçe rol dengeleme alt boyutu puanları da yükselmektedir şeklinde yorumlanabilir. Annelerin yeterlilik alt boyutu ve rol doyum alt boyutu puanları arasında pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki ($r=.606$, $p<.001$) olduğu görülmektedir. Buna göre annelerin yeterlilik alt boyutu puanları yükseldikçe rol doyum alt boyutu puanları da yükselmektedir şeklinde yorumlanabilir. Annelerin yatırım alt boyutu ile rol doyum alt boyutu puanları arasında ($r=.522$, $p<.001$) ve yatırım alt boyutu ile yeterlilik alt boyutu puanları arasında ($r=.575$, $p<.001$) pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre annelerin yatırım alt boyutu puanları yükseldikçe rol doyum alt boyutu ve yeterlilik alt boyutu puanları da yükselmektedir şeklinde yorumlanabilir. Annelerin rol dengeleme alt boyutu puanları ile rol doyum alt boyutu puanları

($r=.497$, $p<.001$), yeterlilik alt boyutu puanları ($r=.546$, $p<.001$) ve yatırım alt boyutu puanları ($r=.531$, $p<.001$) arasında pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre annelerin rol dengeleme alt boyutu puanları yükseldikçe rol doyumu alt boyutu, yeterlilik alt boyutu ve yatırım alt boyutu puanları da yükselmektedir şeklinde yorumlanabilir.

Aşağıda Tablo 12’de annelerin YŞÖKF şema alanları ile ERKAÖ alt boyutları puanlarına ilişkin yapılan Spearman-Brown Sıra Farkları Korelasyon Analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 12.

Annelerin YŞÖKF Şema Alanları ile ERKAÖ Alt Boyutlarına İlişkin Spearman-Brown Sıra Farkları Korelasyon Analizi Sonuçları (n=484)

Puan	Değişken	r	p
Kopukluk ve reddedilme şema alanı	Rol doyumu	.554	.000***
	Yeterlilik	.630	.000***
	Yatırım	.739	.000***
	Rol dengeleme	.649	.000***
Zedelenmiş Otonomi Şema Alanı	Rol doyumu	.594	.000***
	Yeterlilik	.633	.000***
	Yatırım	.636	.000***
	Rol dengeleme	.668	.000***
Yüksek Standartlar Şema Alanı	Rol doyumu	.634	.000***
	Yeterlilik	.711	.000***
	Yatırım	.679	.000***
	Rol dengeleme	.644	.000***
Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanı	Rol doyumu	.372	.000***
	Yeterlilik	.484	.000***
	Yatırım	.254	.000***
	Rol dengeleme	.246	.000***
Başkaları yönelimlilik Şema Alanı	Rol doyumu	.596	.000***
	Yeterlilik	.542	.000***
	Yatırım	.479	.000***
	Rol dengeleme	.555	.000***

*** $p<.001$

Tablo 12 incelendiğinde annelerin kopukluk ve reddedilme şema alanı puanı ile ERKAÖ alt boyutları arasında bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Spearman-Brown Sıra Farkları Korelasyon işlemleri sonucunda; kopukluk ve reddedilme şema alanı puanı ile rol doyumu, yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme alt boyutları arasında pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Kopukluk ve reddedilme şema alanının alt boyutlarla arasındaki ilişki şu şekildedir: Rol doyumu ($r=.554$, $p<.001$), yeterlilik ($r=.630$, $p<.001$), yatırım ($r=.739$, $p<.001$) ve rol dengeleme ($r=.649$, $p<.001$). Annelerin kopukluk ve reddedilme şema alanı puanları yükseldikçe ERKAÖ alt boyutları olan rol doyumu, yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme puanları da yükselmektedir şeklinde yorumlanabilir.

Annelerin zedelenmiş otonomi şema alanı puanı ile ERKAÖ alt boyutları arasında bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Spearman-Brown Sıra Farkları Korelasyon işlemleri sonucunda; zedelenmiş otonomi şema alanı puanı ile rol doyumu, yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme alt boyutu puanları arasında pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Zedelenmiş otonomi şema alanının alt boyutlarla arasındaki ilişki şu şekildedir: Rol doyumu ($r=.594$, $p<.001$), yeterlilik ($r=.633$, $p<.001$), yatırım ($r=.636$, $p<.001$) ve rol

dengeleme ($r=.668$, $p<.001$). Annelerin zedelenmiş otonomi şema alanı puanları yükseldikçe ERKAÖ alt boyutları olan rol doyumunu, yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme puanları da yükselmektedir şeklinde yorumlanabilir.

Annelerin yüksek standartlar şema alanı puanı ile ERKAÖ alt boyutları arasında bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Spearman-Brown Sıra Farkları Korelasyon işlemleri sonucunda; yüksek standartlar şema alanı puanı ile rol doyumunu, yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme alt boyutu puanları arasında pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Yüksek standartlar şema alanının alt boyutlarla ilişkisi şu şekildedir: Rol doyumunu ($r=.634$, $p<.001$), yeterlilik ($r=.711$, $p<.001$), yatırım ($r=.679$, $p<.001$) ve rol dengeleme ($r=.644$, $p<.001$). Annelerin yüksek standartlar şema alanı puanları yükseldikçe ERKAÖ alt boyutları olan rol doyumunu, yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme puanları da yükselmektedir şeklinde yorumlanabilir.

Annelerin zedelenmiş sınırlar şema alanı puanı ile ERKAÖ alt boyutları arasında bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Spearman-Brown Sıra Farkları Korelasyon işlemleri sonucunda; zedelenmiş sınırlar şema alanı puanı ile rol doyumunu, yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme alt boyutu puanları arasında pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Zedelenmiş sınırlar şema alanının alt boyutlarla ilişkisi şu şekildedir: Rol doyumunu ($r=.372$, $p<.001$), yeterlilik ($r=.484$, $p<.001$), yatırım ($r=.254$, $p<.001$) ve rol dengeleme ($r=.246$, $p<.001$). Annelerin zedelenmiş sınırlar şema alanı puanları yükseldikçe ERKAÖ alt boyutları olan rol doyumunu, yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme puanları da yükselmektedir şeklinde yorumlanabilir.

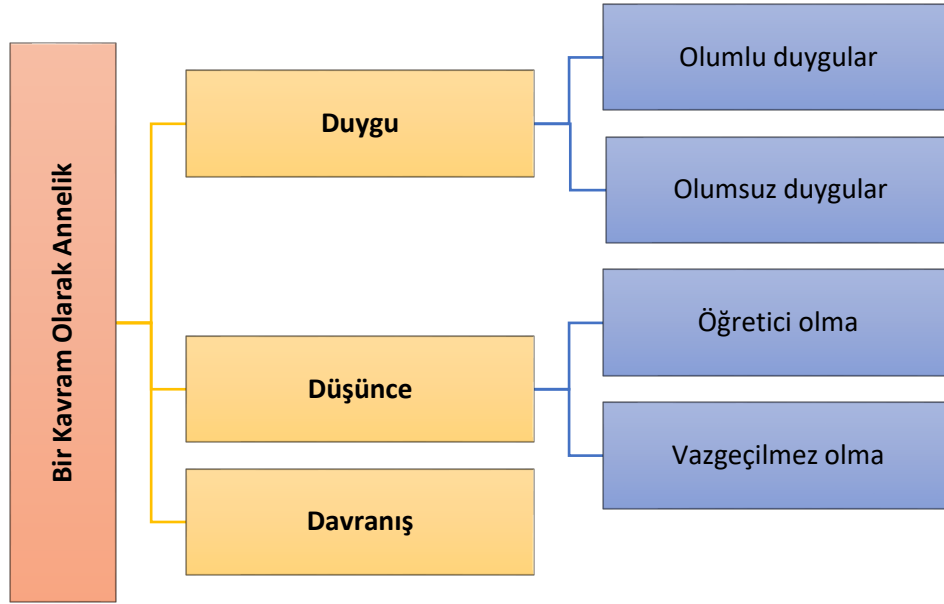
Annelerin başkaları yönelimlilik şema alanı puanı ile ERKAÖ alt boyutları arasında bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymak için yapılan Spearman-Brown Sıra Farkları Korelasyon işlemleri sonucunda; başkaları yönelimlilik şema alanı puanı ile rol doyumunu, yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme alt boyutu puanları arasında pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Başkaları yönelimlilik şema alanı puanının alt boyutlarla ilişkisi şu şekildedir: Rol doyumunu ($r=.596$, $p<.001$), yeterlilik ($r=.542$, $p<.001$), yatırım ($r=.479$, $p<.001$) ve rol dengeleme ($r=.555$, $p<.001$). Annelerin başkaları yönelimlilik şema alanı puanları yükseldikçe ERKAÖ alt boyutları olan rol doyumunu, yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme puanları da yükselmektedir şeklinde yorumlanabilir.

3.2. Nitel Verilere İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında; annelerin, annelik kavramına ilişkin tanımlamalarına, annelik süreçlerine ve çocukluk dönemine ilişkin algılarına dair bulgular sunulmuştur. Bir kavram olarak annelik Şekil 1’de, annelik süreçleri Şekil 2’de ve çocukluk dönemine ilişkin algılar Şekil 3’te sunulmuştur.

Şekil 1.

Bir Kavram Olarak Annelik

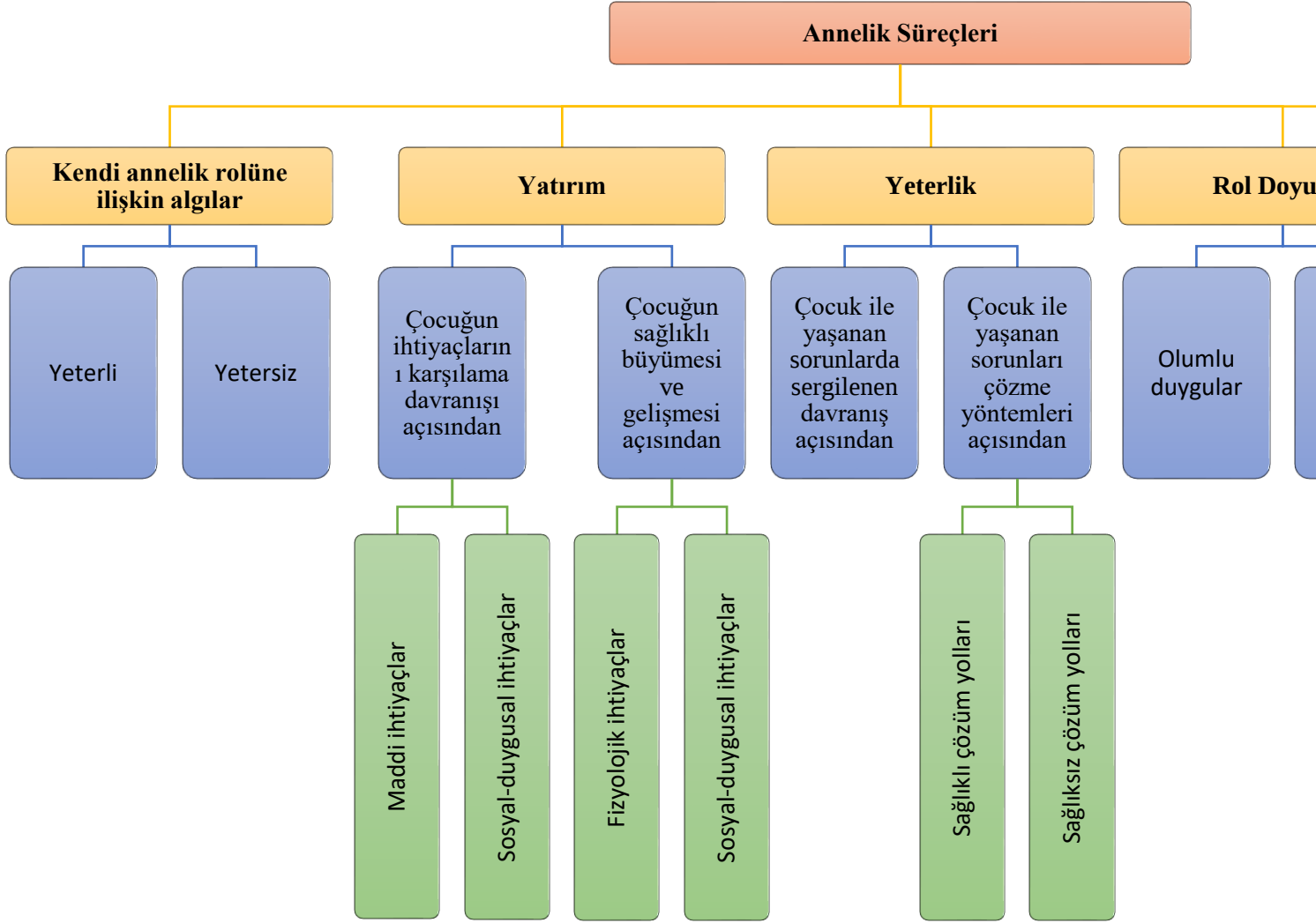
Şekil 1’de görüldüğü üzere katılımcıların annelik kavramına ilişkin tanımlamaları duygu, düşünce ve davranış temalarında ele alınmıştır. Duygu temasında katılımcılar annelik kavramını olumlu ve olumsuz duygular olarak iki şekilde ele aldıkları görülmüştür. Olumlu duygularda katılımcıların anneliği yaşanan en güzel duygu olduğunu, anneliğin mutluluk, merhamet, şefkat, sevgi, sabır, güven, umut gibi duyguları barındırırken; diğer yandan olumsuz duygu alanında katılımcıların anneliği korku, endişe, hüznün, kaygı, kızgınlık, öfke gibi duyguları da içinde barındırdığını ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Annelik benim yaşadığım en güzel duygudur. (K2).”* *“Onların hasta olması veya bir zarar görme korkusu da bir o kadar zor ve endişe verici. (K5).”* *“Annelik denilince birçok duygu geliyor aklıma. Mesela sevgi, şefkat, merhamet, kızgınlık, öfke. (K28).”*

Düşünce temasında katılımcılar anneliği öğretici olma ve vazgeçilmez olma alanlarında ele aldıkları görülmüştür. Öğretici olma alanında katılımcılar anneliği görev ve sorumlukları olan, aynı zamanda çocuk yetiştirmeye dair öğretici rolü olan bir meslek, bir sanat, bir zanaat, kutsal, zor ve ağır bir meslek, çocuğa yol gösteren ve yol arkadaşlığı yapan olarak ifade etmişlerdir. Vazgeçilmez olma alanında ise katılımcılar anneliği çocuğun ihtiyacını karşılayan, hayatın devamını sağlayıcı, her şeyi yoluna koyan, ailenin her şeyini yapan, bunları yaparken kendini unutan, yorulan aynı zamanda sığınak görevi gören, yaşama sebebi ve mucizevi bir kavram olarak ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Onun için zamanını, yemesini, içmesini, uyumasını erteleyen kişidir. (K3).”* *“Anneliği bazen çok güzel, bazen sorumlulukları ağır bir meslek olarak görüyorum. Anne olarak çocukların çağımıza göre bilinçli, ahlaklı ve topluma faydalı olarak yetiştirmek oldukça zor. (K6).”* *“Her türlü duyguyu bana hissettiren vazgeçilmez bir yaşama sebebidir. (K7).”* *“Anne deyince hayatın devam etmesi aklıma geliyor. Bir evde anne varsa o evde hayat var demektir. Ev içinde hiç aksaklık olmuyorsa bu evde anne var demektir. Anne yoksa her şey eksik gibi bence. (K21).”*

Davranış temasında katılımcılar anneliği ilgilenen, koruyan, kollayan, şefkat gösteren, kızan, uyaran, öğreten kişi olarak ifade etmişlerdir. Aynı zamanda anneliği fedakar olan, çok emek veren, çabalayan, her şeyini veren, özveride bulunan, kendinden ödün veren; bunları yaparken de yorulan kişi olarak ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Annelik çocuklarına karşı fedakarlıktır. Çocuğun her türlü ihtiyacını karşılamaktır. (K1).” “Bana göre annelik; çocukları ile ilgilenen, seven, koruyan, kollayan, şefkat gösteren, yeri geldiğinde kızan uyaran, her koşulda çocuğunu düşünen kişidir. (K10).” “Her şeye rağmen, uykusuzluk, yorgunluk, hastalık hallerinde dahi özveride bulunmaktır. (K19).” “Annelik her şeyden önce fedakarlıktır. Çocuğuna yedirirken doymaktır. (K30).”*

Şekil 2.

Annelik Süreçleri

Şekil 2’de görüldüğü üzere katılımcıların annelik süreçlerine ilişkin görüşleri; kendi annelik rolüne ilişkin algısı, yatırım, yeterlik, rol doyumu ve rol dengeleme olmak üzere 5 temada ele alınmıştır. Kendi annelik süreçlerini yeterli olarak değerlendiren katılımcılardan bir kısmı bunu; ilgili, sorumlu, fedakar, seven, iyi bir anne, mutlu, yapıcı, sorumluluklarını yerine getiren olarak ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“İyi bir anne olduğumu düşünüyorum. Kendimi geliştirmek için de elimden geleni yapıyorum (K4).” “Yapıcı bir anne olduğumu düşünüyorum. Mükemmelliyetçi değilim ve böyle olmadığım için kendimle gurur duyuyorum. (K30).” “Tüm annelik sorumluluklarımı yerine getirmeye çalışıyorum. (K31).”* Diğer taraftan katılımcıların bir kısmı da annelik rolüne ilişkin algısını pes etmeyen, telafi etmeye çalışan, çaba sarf eden olarak ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Asla pes etmeyen, her şeyden önce çocuklarını düşünen, elimden geldikçe sarıp sarmalayan bir anne olarak da görüyorum. (K11).” “Tabi ki eksikliklerim olduğu gibi, bu eksikliği gideren ve daha verimli olabilmeye çabalayıp araştıran biriyim. (K17).” “Her ne kadar bazen suçluluk duysam da yine de çocuklarıma yeterince zaman ayırdığımı, onlarla birlikte kaliteli zaman geçirdiğimi, ihtiyaçlarını büyük ölçüde karşılayabildiğimi düşünüyorum. (K23).”*

Kendi annelik süreçlerini yetersiz olarak değerlendiren katılımcıların annelik rolü ile ilgili algılarını yetersiz, elimden geldiği kadar yetmeye çalışan, keşke diye pişmanlıkları olan, vicdan azabı çeken, eksik, suçluluk hisseden, yorgun, mutsuz, kuralcı, kendi isteklerinden vazgeçen olarak ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Kuralcılığım anneliğime de geçiyor. Daha esnek bir anne olmak isterdim. (K27).” “Hayatımdan, isteklerimden zevklerimden vazgeçtim. Ama asla ve asla pişman olmadım. Sadece çalışma hayatı çok yıpratıcı ve zaman alıcı olduğu için onlara yetişemiyorum ve yetemiyorum. (K32).”*

Yatırım temasında katılımcıların çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama davranışlarını maddi ihtiyaçlar ve sosyal-duygusal ihtiyaçlar olarak ele aldıkları görülmüştür. Maddi ihtiyaçlarını karşılama davranışları açısından elimden geldiği kadar, imkanlar el verdiğince, yeterli, pratik, seferber etmek, şartları zorlamak, eksiksiz olarak şeklinde ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Onlar benden yeter ki istesin uyumam yine de yaparım. Diyelim börek istediler, sabah uyumam kalkar onu yapar yedirmeden göndermem. (K25).” “Çocuğumun öz bakım ve diğer ihtiyaçlarını genel olarak eksiksiz tamamlayabiliyorum. (K30).”*

Sosyal-duygusal ihtiyaçlarını karşılama davranışları açısından ise elimden geldiği kadar, oyun oynayarak, dışarı çıkarak, birlikte etkinlik yaparak, vaktinde, abartılı, empati kurarak, olması gerektiği ölçüde, kontrol etme olarak ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Duygusal ihtiyaçlarını karşılamak için de hep kendimi onların zamanında ve onların yaşındaymışım gibi hissederek düşünüp davranmaya çalışırım. (K16).” “Benden istedikleri her şeyi olması gerektiği ölçüde karşılıyorum. Beslenme ve oyun yaşamımızın önemli parçaları. Konuşmak istediklerinde yeterince iyi koşulları sağlayarak sohbet ediyoruz. (K18).”*

Yatırım temasında katılımcıların çocuklarının sağlıklı büyüme ve gelişmeleri için yaptıklarını fizyolojik ve sosyal-duygusal alanlarında ele aldıkları görülmüştür. Fizyolojik alanda katılımcıların çoğunlukla doğal ürünleri tercih etmeye özen gösterdiklerini, mümkün oldukça evde beslenmeyi sağladıklarını, abur cuburu minimum düzeyde tercih ettiklerini, egzersiz yapmaları konusunda teşvik ettiklerini, düzenli doktor kontrollerine gittiklerini, uyku rutinine

dikkat ettiklerini, ekran ile geçirilen süreyi sınırlı düzeyde tuttuklarını ifade etmişlerdir. Bunları yaparken gözlem ve araştırma yaptıklarını, rol model olmaya çalıştıklarını, telkinde bulunduklarını ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Sağlıklı ev yapımı şeyler yedirmeye çalışıyorum. Elimden geldikçe dışarıdan almıyorum. Sağlıklı beslensinler diye. Çok fazla abur cubur da almamaya çalışıyorum. Ara ara alıyorum. (K21).”* *“Bedensel sağlık için muhakkak kontrole götürüyorum. (K28).”* *“Sosyal medya ve ekrandan mümkün olduğu kadar uzak tutmaya çalışıyorum. (K32).”* Bir kısım katılımcı ise bu alanda yetersizliklerini ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Ne yazık ki bu konuda kendimi çok başarılı bulmuyorum. Çünkü sağlıklı yiyecekler yedirmekte zorlanıyorum. (K16).”* *“Yaşıyla orantılı olarak araştırma yaparım. Mesela ay ay büyürken ihtiyaç duyduğu besinleri vermeye çalışırım. (K19).”*

Sosyal-duygusal ihtiyaçlarını karşılamak için kaliteli zaman geçirmeye çalıştıklarını, empati kurarak ihtiyaçlarını anlamaya çalıştıklarını, çocukları ile oyun oynadıklarını ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Çocuklarımla güzel ve verimli vakit geçirmeye çalışıyorum. (K4).”* *“Onunla bol bol konuşurum, dinlerim. Onu anlamaya çalışırım. (K10).”* Bazı katılımcılar ise fizyolojik ihtiyaçlar dışındaki alanlarda yetersiz olduklarını ifade etmişlerdir: *“Ruhsal gelişimi için elimden geldiği kadar vakit ayırmaya çalışıyorum. Fakat yetersiz olduğumu düşünüyorum. (K8).”* Katılımcılar akraba ziyaretleri yaparak, çocukları arkadaşları ile oynama fırsatları yaratarak sağlıklı gelişimlerine katkı sağlamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir: *“Çocuklarımızın yaşlıları ile bir araya gelebilecekleri ortamlar oluşturuyoruz. Mesela oyun alanlarına götürüyoruz. (K18)”* *“Sitede arkadaşlarıyla buluşturuyorum. (K20).”* *“Akraba ziyaretlerine gideriz büyükleriyle iletişim kursunlar diye. (K22).”*

Yeterlilik temasında katılımcılar çocukları ile yaşadıkları sorunlarda genel olarak sergiledikleri davranışlarını ilk etapta sakin, gergin olma, çaresiz hissetme, kızma, sinirlerine hakim olamama, ses tonunu yükseltme, sakin kalamama, öfke ile hareket etme, sevdiği eşyasını elinden alma, mesafe koyma, küsme, uyarma, dövme, kırgınlık yaşama, tepkisel davranma, görmezden gelme; sonrasında bu davranışlarından pişman olma ve çocuktan özür dileme, durumu telafi etmeye çalışma şeklinde ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“İstemediğim bir davranışta bulunursa ilk başta sakin kalamıyorum. Tepkimi gösteriyorum, daha sonra babasıyla beraber konuşup orta yolu bulmaya çalışıyoruz. (K14).”* *“Gergin olurum. Ona yansıtmamak ya da zarar vermemek için ortam değiştiririm. (K19).”* *“İstemediğim bir şey yaptıkları zaman ben mesafe koyuyorum. Mesela küs gibi. Sonra gelip özür diliyorlar. Böyle geri dönüşler olduğu için böyle yapıyorum. (K21).”* *“Psikolojik ve fiziksel olarak tükendiğim için ani çıkışlarım olabiliyor. (K32).”*

Katılımcılar çocukları ile yaşadıkları sorunları çözme davranışlarını sağlıklı çözüm yolları ve sağlıksız çözüm yolları alanlarında ele aldıkları görülmüştür. Sağlıklı çözüm yollarında katılımcılar çocuk ile konuşarak, anlatarak, çocuğu dinleyerek, anlamaya çalışarak, çocuk ile orta yolu bularak, birilerine danışarak; sağlıksız çözüm yollarında katılımcılar çocuğa kızarak, istediği şeyi yapmasına izin vererek, sevdiği şeyden alıkoyarak şeklinde ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Önce yargılamadan çocuğumu dinliyorum. Kızgınsa sakinleşmesini bekliyorum. (K4).”* *“Bazen aile büyüklerinin yanında yanlışlarını söylüyorum. Çekinsin diye. Bu bazen işe yarıyor. (K5).”* *“İstemediğim bir şey yaptıkları zaman ben mesafe koyuyorum. Mesela küs gibi. Sonra gelip özür diliyorlar. Böyle geri dönüşler olduğu*

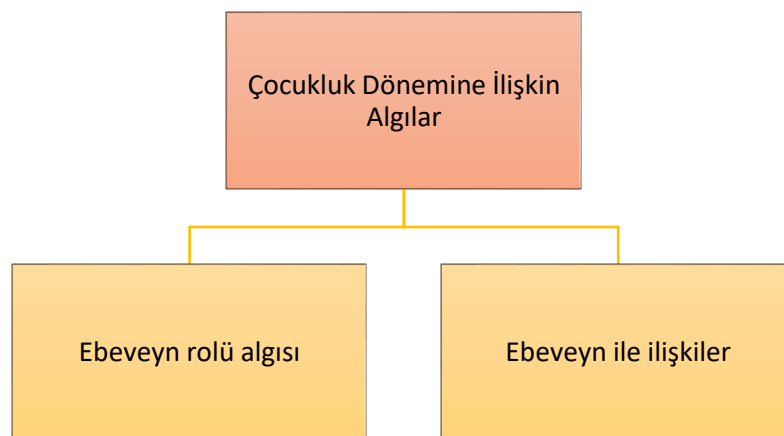
için böyle yapıyorum. Tekrar yapmıyorlar. Yani bu küsme mevzusu işe yarıyor. (K21)."
"Konuşurum, eşime danışırım, büyüklerime sorarım. (K29)."

Rol doyumu temasında katılımcıların yaşadıkları duyguları olumlu ve olumsuz olarak ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcılardan bir kısmı çocukları ile birlikte vakit geçirirken mutlu olduklarını, eğlendiklerini, zamanın nasıl geçtiğini anlamadıklarını, huzurlu hissettiklerini, annelikte en sevdikleri şeyin bu olduğunu, tamamlanmış ve çocuklarına yeterli olma hissi yaşadıklarını; bir kısım katılımcı ise gergin olduklarını, sıkıldıklarını, karmaşık duygular yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *"Çocuğumla vakit geçirirken kendim de çocuk oluyor. Zamanın nasıl geçtiğini anlamıyor, çok eğlenerek geçiriyorum. (K3)."* *"Önce istemiyorum. Bahanelerim çok oluyor. Ev işi, bulaşık veya yorgunluk gibi. Bir iki ısrardan sonra onların istedikleri oyunu oynuyorum. Çok mutlu oluyorum. Onlardan daha çok eğleniyorum. (K25)."* *"Sanırım bu ortak zaman dilimi kendimi en çok rahatlatmış ve beyin olarak tüm sorumluluklarımı tamamlamış hissettiğim tek zaman dilimi. (K31)."*

Rol dengeleme temasında katılımcıların sahip oldukları rollere ayırmış oldukları zaman, enerji ve role bağlılıkları ele alınmıştır. Katılımcılar rol dengelemede annelik rolüne daha çok zaman ve enerji ayırdıklarını, annelik rolünde kendilerini yetersiz hissettiklerini, annelik rolünü en öncelikli rolleri olarak gördüklerini, annelik rolü dışındaki rolleri ihmal ettiklerini, zamanlarının çoğunun ev işlerinde geçtiğini ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *"Evliliğimin ilk yıllarında eşime, komşularıma ve arkadaşlarıma daha çok zaman ayırırdım. Ama şimdi daha çok çocuklarıma zaman ayırıyorum. (K1)."* *"Kesinlikle öncelikli ve baskın rolümün annelik olduğunu düşünüyorum ve ona göre davranıyorum. Diğer rollerimi öteleyebiliyorum. (K11)."* *"Diğer rollerimi ihmal ettiğimi düşünüyorum. Çalışma ve annelik alanlarında oldukça fazla enerji harcıyorum. (K12)."* *"Ebeveynlik rolü oynadığım en büyük rol. Diğer roller bu kadar önemli değil benim için. (K24)."*

Şekil 3.

Çocukluk Dönemine İlişkin Algılar

Şekil 3'te katılımcıların çocukluk dönemlerine ilişkin deneyimleri ebeveyn rolü algısı ve ebeveyn ile ilişkiler temalarında ele alınmıştır. Katılımcılardan bir kısmı çocukluk dönemindeki ebeveyn rollerini fedakar, verici, şefkatli, duyarlı, affedici olarak ifade ederken; bir kısım katılımcı ise fiziksel ihtiyaçlarını gideren, yeterince ilgili olmayan, katı ve kuralcı, ihmalkar olarak

ifade etmişlerdir. Bu katılımcılar çocukluklarında ebeveynleri ile daha yakın ilişkilerinin olmasını istediklerini, şuan bazı yönleri ile ebeveynlerinden farklı biri olmaya çalıştıklarını, zaman zaman tıpkı ebeveynleri gibi davrandıklarını ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Çok katı ve kuralcıydı. Mutlaka onun dediği olurdu. Pek söz hakkım yoktu. Sevdiğini de pek hissettirmezdi. Sadece bakımımızla ilgilenirdi. Onun gibi olmamak için çabalıyorum. Bazen aynı şeyleri yaptığımı görüp davranışımı değiştiriyorum. (K10).”* *“Rahat bir anne babam vardı. Biraz ihmalkar da diyebilirim. Yoğun insanlar oldukları için evde çok fazla vakit geçiremezdik. Hala gideremediğim anne-baba özlemim var. Yaşamamamış bir çocukluk diyebilirim. (K12).”* *“Annem, çok şefkatli biriydi. Köyde sürekli çalıştığı için ve 10 kardeş olduğumuz için onlardan vakit bulup bizimle çok ilgilenemiyordu. (K14).”* *“Her şeye kendi dönemi içinde bakmak gerektiğini düşünüyorum. Benim annem de kuralcı bir anneydi. Biz kurallarla büyüdük diyebilirim. Ailemden gördüğümü yapıyorum. (K27).”* *“Çok fedakar, sessiz ve sakin bir anneydi ve hala öyle. Sevgi doluydu. Hala dizine yatırır, saçımı taratır, başımı okşatır. (K32).”*

Katılımcılardan bir kısmı çocukluk döneminde ebeveynleri ile ilişkilerini sıcak, samimi, rahat, sevgi dolu, iyi, arkadaş gibi olarak ifade ederlerken; bir kısım katılımcı ise ilişkilerini kötü, sert, resmi, mesafeli, kopuk, duygusal bağı olmayan bir ilişki olarak ifade etmişlerdir. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir: *“Çok konuşup, çok paylaşımcı olmadık. Olduğumuz kadarıyla da iyiydik. (K5).”* *“Kopuk. Annelik ve babalık görmedim. Anne de bendim baba da ben. Her şeyden sorumlu hissediyordum kendimi. Suçluluk hissediyordum. Hala daha öyle. (K18).”* *“Babamla çok ilişkim yoktu. Sohbet ettiğimi hatırlamıyorum. Annemle sadece ev işleri için konuşurdum. Sorunlarımı anlattığımı hatırlamıyorum. (K26).”*

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

4.1. Nicel Verilere İlişkin Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada annelere uygulanan Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 ölçeği şema alanlarından alınan puanlar yüksekten düşüğe doğru yüksek standartlar, kopukluk ve reddedilme, zedelenmiş otonomi, başkaları yönelimlilik ve zedelenmiş sınırlar olarak sıralanmaktadır. Alan yazında bu sonucu destekleyen çalışmalar mevcuttur. T. Yıldırım (2013) tarafından yapılan ilgili araştırmada şema alanları puan ortalamaları yüksekten düşüğe doğru yüksek standartlar, kopukluk ve reddedilme, zedelenmiş otonomi, başkaları yönelimlilik ve zedelenmiş sınırlar olarak sıralanmaktadır. Bir başka ilgili araştırmada şema alanları puan ortalamaları yüksekten düşüğe doğru yüksek standartlar, kopukluk ve reddedilme, başkaları yönelimlilik, zedelenmiş otonomi ve zedelenmiş sınırlar olarak sıralanmaktadır (Çolakoğlu, 2012). Araştırma sonuçları birlikte değerlendirildiğinde annelerin en yüksek şema alanları yüksek standartlar ile kopukluk ve reddedilme olduğu görülmektedir. Yüksek standartlar şemasına sahip bireyler kendileriyle ilgili aşırı yüksek beklentileri karşılayabilmek için acımasız bir çaba içerisine girerler. Güzellik, düzen, statü, para ya da sağlık, başarı, mutluluk ve tatmin edici ilişkiler aracılığıyla fark edilebilmeyi aşırı derecede önemserler. Bu bireyler kendilerine uyguladıkları katı standartları başkalarından da bekledikleri için çoğu zaman yargılayıcıdır. Bu bireyler çocukluklarında kendilerinden en iyisi olmaları istenir ve yaptıkları hiçbir şeyin yeterince iyi olmadığını öğrenir (Young & Klosko, 1994). Yüksek standartlarda mükemmeliyetçilik; katı kurallar, zaman ve verimlilik ile ilgili olmaktadır (Young vd., 2003; Arntz & Jacob, 2016).

Araştırmada ikinci sırada kopukluk ve reddedilme şema alanı puanının yüksek olduğu saptanmıştır. Kopukluk ve reddedilme şema alanına sahip bireyler başkaları ile tatmin edici ve güvenli bağlanma kuramamaktadırlar. Bu bireylerin gelişimsel öyküleri incelendiğinde genellikle soğuk, reddedici, ilgisiz, tutarsız veya dış dünyadan izole olmuş aile çevrelerinden geldikleri görülmüştür (Young vd., 2003). Araştırmanın örneklem grubundaki annelerin kendilerine dönük katı kuralları olan, mükemmelliyetçi, kendilerini ve diğerlerini aşırı eleştiren ve yetersiz olarak algılayan kişiler olabilecekleri varsayılmaktadır. Bu annelerin çocukluklarında aşırı beklenti içinde olan ve yaptıklarını yeterince iyi olmadığına dair dönütler alan bir aile ortamında büyütüldükleri söylenebilir. Kopukluk ve reddedilme şema alanına sahip bu annelerin çocukluklarında soğuk, ilgisiz, reddedici bir ebeveyn tutumuna maruz kalmış olabilecekleri söylenebilir.

Araştırmada annelerin ERKAÖ alt boyutları puanları yüksekten düşüğe doğru sırasıyla yeterlilik, rol doyum, rol dengeleme ve yatırım olarak saptanmıştır. Alan yazında bu bulguyu destekler nitelikte çalışma mevcuttur. Yılmaz ve Ülker'in (2018) yapmış olduğu ilgili araştırmada kadınların ERKAÖ alt boyutlarında yeterlilikte en çok kendilerini iyi hissettiklerini, yatırım alt boyutunda ise kendilerini zayıf algıladıklarını saptamıştır. Araştırmanın annelerinin annelik rolü olarak kendilerini yeterli buldukları, annelik rolünden doyum aldıkları, rol dengeleme ve yatırım boyutlarında ise kendilerinden daha az memnun oldukları görülmektedir.

Araştırmanın ilk bulgusu *annelerin yaşı ile erken dönem uyumsuz şemalar arasında bir ilişki* olup olmadığına ilişkindir. Bulgulara göre annelerin yaşı ile zedelenmiş sınırlar şema alanı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, annelerin yaşı ile YŞÖKF toplam puanı, kopukluk ve reddedilme şema alanı, zedelenmiş otonomi şema alanı, yüksek standartlar şema alanı ve başkaları yönelimlilik şema alanı arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Bu araştırmada annelerin yaşının artması ile birlikte zedelenmiş sınırlar şema alanı puanları azalmaktadır. Alan yazında bu bulguyu destekleyen ve desteklemeyen çalışmalar mevcuttur. Aral (2020) tarafından yapılan ilgili araştırmada yaş ile şemalar arasında bir ilişki bulunmamak ile birlikte yaş ilerledikçe zedelenmiş sınırlar şema alanı puanlarının azaldığı bulunmuştur. Çakır (2007) tarafından yapılan ilgili araştırmada annelerin yaşı ile duygusal yoksunluk, duyguları bastırma, başarısızlık, kendini feda, tehditler karşısında dayanıksızlık, cezalandırma ve onay arayıcılık şemaları arasında zayıf düzeyde ve negatif bir ilişki saptanmıştır. Benzer şekilde, Çolakoğlu (2012) tarafından yapılan araştırmada yaş ile zedelenmiş sınırlar şema alanı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu şema alanındaki bireyler, yeterli içsel sınırlar veya öz disiplin geliştirememişlerdir. Yapılan araştırmada çocukluklarında aşırı izin verici veya duygusal yoksunluk ebeveyn tutumlarına maruz kalıp zedelenmiş sınırlar şema alanını geliştiren bireylerin zamanla bu şemalarını diğerleri ile daha uyumlu hale getirebildikleri şeklinde söylenebilir.

Araştırmanın ikinci bulgusu annelerin *ilk kez anne olma yaşı* ile erken dönem uyumsuz şemalar arasında bir ilişki olup olmadığına ilişkindir. Bulgulara göre ilk kez anne olma yaşı ile YŞÖKF toplam puanları ve zedelenmiş otonomi şema alanı arasında negatif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. İlk kez anne olma yaşı düştükçe YŞÖKF toplam puanları ve zedelenmiş otonomi şema alanı puanları yükselmektedir. İlk kez anne olma yaşı ile kopukluk ve reddedilme şema alanı, zedelenmiş sınırlar şema alanı, yüksek standartlar şema alanı ve başkaları yönelimlilik şema alanı arasında ise bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Alan yazında bu konu ile

ilgili yapılmış araştırma sonucuna ulaşamamıştır. Bu çalışmada annelerin ilk kez anne olma yaşının şemaların tetiklenmesini etkilediği söylenebilir. İlk kez anne olma yaşı düştükçe zedelenmiş otonomi şema alanı puanı yükselmektedir. Bu şema alanına sahip bireyler kendileri adına her şeyi yapan ve aşırı koruyan aile ortamlarından geldikleri gibi tam tersi tutum ve davranışlara sahip aile ortamlarından da gelebilmektedirler. Çocukluk döneminde bu bireyler genellikle ebeveynleri tarafından aşırı korunmuş veya yeterli ilgi görmemişlerdir. Bu tutum ve davranışlar çocukta güven duygusunu azaltırken yetkin olduğu davranışların pekişmesini engellemektedir (Arntz & Jacob, 2012; Young & Klosko, 1994; Young vd., 2003). Ebeveyn olma yaşam dönemlerinde geçiş evrelerinden biridir. Bu süreç kimi ailelerde sancılı olabilmektedir. Annelerin ilk kez anne olma yaşları da bu kriz döneminde önem taşıdığı görülmektedir. İlk kez anne olma yaşı düştükçe annelerin kendi ebeveynlerine ihtiyaç duyma durumlarının arttığı şeklinde söylenebilir.

Araştırmanın üçüncü bulgusu annelerin erken dönem uyumsuz şemaları *öğrenim durumuna göre* farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkindir. Bulgulara göre annelerin YŞÖKF toplam puanları, zedelenmiş otonomi şema alanı, yüksek standartlar şema alanı ve kopukluk ve reddedilme şema alanı puanları öğrenim durumlarına göre farklılaştığı saptanmıştır. Annelerin öğrenim durumları yükseldikçe YŞÖKF toplam puanları, zedelenmiş otonomi şema alanı, yüksek standartlar şema alanı, kopukluk ve reddedilme şema alanı puanları düşmektedir. Araştırmada ayrıca annelerin zedelenmiş sınırlar şema alanı ve başkaları yönelimlilik şema alanı puanlarının öğrenim durumlarına göre farklılaşmadığı da saptanmıştır. Alan yazında bu bulguları destekleyen ve desteklemeyen çalışmalar mevcuttur. T. Yıldırım (2013) tarafından yapılan ilgili çalışmada annelerin öğrenim durumlarına göre kopukluk ve reddedilme şema alanı, zedelenmiş otonomi şema alanı ve yüksek standartlar şema alanlarının anlamlı farklılık olduğunu saptamıştır. Bu çalışmaya göre annelerin öğrenim durumları yükseldikçe bu şema alanlarındaki puanları düşmektedir. Aynı çalışmada zedelenmiş sınırlar ve başkaları yönelimlilik şema alanları puanlarının annelerin öğrenim durumlarına göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Aral (2020) tarafından yapılan çalışmada eğitim durumu ile şema alanları arasında bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Bulgular alan yazın ile birlikte değerlendirildiğinde çocukluk yaşantıları ile kazanılan bazı şemaların öğrenim düzeyinin yükselmesi ile etkililiklerinin azaldığı şeklinde yorumlanabilir. Şema alanlarında yüksek standartlar, zedelenmiş otonomi, kopukluk ve reddedilme alanlarının öğrenim düzeyi ile birlikte farklılaşabilecek alanlar oldukları görülmektedir.

Araştırmanın dördüncü bulgusu annelerin *ilk kez anne olma yaşı ile ERKAÖ alt boyutları arasında bir ilişkinin olup olmadığına* ilişkindir. Bulgulara göre annelerin ilk kez anne olma yaşı ile ERKAÖ rol doymu ve yeterlilik alt boyutları arasında negatif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Annelerin ilk kez anne olma yaşı düştükçe rol doymu ve yeterlilik alt boyutu puanları yükselmektedir. Annelerin ilk kez anne olma yaşı ile ERKAÖ yatırım ve rol dengeleme alt boyutları arasında ise bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Alan yazında bu bulguyu desteklemeyen araştırmalar mevcuttur. Annelerin ebeveynliğe yönelik tutumlarının araştırıldığı çalışmada annelerin ilk kez anne olma yaşlarına göre ebeveynliğe yönelik yeterlilik ve doym puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur. Araştırmacı bu sonucu örneklem grubunun ilk kez anne olma yaşının en az 21 olmasıyla ilişkili olabileceği ile açıklamaktadır (Seçer vd., 2008). Ülker (2016) tarafından yapılan çalışmada kadınların yeterlilik, rol doymu, yatırım ve rol dengeleme alt boyutları puanları evlilik yaşlarına göre farklılaştığı

bulunmuştur. Bu çalışmaya katılan kadınların evlilik yaşları 18 yaş altı, 19-24 yaş ve 25 yaş üstü olarak üç grupta ele alınmıştır. Çalışmada evlilik yaşı arttıkça yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol dengeleme alt boyutlarından alınan puanlar yükselmektedir. Çalışmada evlilik yaşı ile anne olma yaşının birbirine yakın olduğu varsayılmaktadır. Bu çalışmada ise annelerin ilk kez anne olma yaşları ağırlıklı olarak 20-30 yaş (%85.2) arasındadır. Bu bulgu ile birlikte değerlendirildiğinde ilk kez anne olma yaşının yükselmesi annelerin rol doyumlarının ve yeterlilik algılarının düşmesine sebep olduğu şeklinde söylenebilir. Bu da annelik rolünden beklentiler ile açıklanabilir. Zamanla kadınların annelik rolüne ilişkin beklentilerinin artmasının bu role ilişkin rol doyumu ve yeterlilik algılarını olumsuz etkilediği şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmanın beşinci bulgusu annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı *öğrenim durumuna göre* farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkindir. Bulgulara göre annelerin rol dengeleme puanları öğrenim durumlarına göre farklılaştığı saptanmıştır. Annelerin öğrenim durumları yükseldikçe rol dengeleme puanları düşmektedir. Ayrıca annelerin rol doyumu, yeterlilik ve yatırım alt boyutu puanlarının öğrenim durumuna göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Alan yazında bu bulguyu destekleyen ve desteklemeyen çalışmalar mevcuttur. Ülker'in (2016) yapmış olduğu ilgili çalışmada annelerin rol doyumu, yeterlilik ve yatırım alt boyutu puanlarının öğrenim düzeylerine göre farklılaştığı bulunmuştur. Bu çalışmada öğrenim düzeyleri yükseldikçe rol doyumu, yeterlilik ve yatırım alt boyutları puanları da yükselmektedir. Sonuç olarak üniversite mezunu olan anneler diğerlerine göre ve lise mezunu olan annelerde ilköğretim ve ortaokul mezunu olan annelere göre yüksek yeterliliğe sahiptir. Aynı çalışmada annelerin rol dengeleme alt boyutu puanlarının öğrenim düzeylerine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Öztürk ve Giren (2015) tarafından yapılan çalışmada öğrenim durumunun annelerin yeterlilik ve doyum algılarında bir farklılık oluşturmadığı bulunmuştur. Seigny ve Loutzenhiser'in (2009) yapmış olduğu ilgili çalışmada annelerin öğrenim durumları ile ebeveynlik öz yeterlilik algıları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Annelerde ebeveynliğe yönelik tutumların araştırıldığı bir başka çalışmada annelerin ebeveyn yeterlilik ve doyumlarının öğrenim düzeylerine göre farklılaşmadığı bulunmuştur (Seçer vd., 2008). Bir başka çalışmada ise öğrenim durumu ile yatırım alt boyut puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu çalışmada lisans mezunu olanların yatırım ortalamaları sırasıyla lise, lisansüstü ve ilk-ortaokuldan mezun olanların ortalamalarından yüksek bulunmuştur (Aral, 2020). Coleman ve Karraker (2000) tarafından yapılan çalışmada ise ebeveynlik yeterlik algısı yüksek olan annelerin eğitim düzeylerinin de yüksek olduğu bulunmuştur. Annelerin öğrenim düzeyi yükseldikçe rol dengeleme puanlarının düşmesi annelerin çalışma durumları ile açıklanabilir. Nitekim çalışmaya katılan ilköğretim ve lise mezunu annelerin rol dengeleme puanları birbirine yakinken üniversite mezunu annelerin puanı diğer iki gruptan belirgin bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. TÜİK (2021) verilerine göre kadınların eğitim düzeyleri ile iş gücüne katılım oranları doğru orantılıdır. Annelerin rol dengeleme puanlarının düşüşü üniversite mezunu annelerin bir işte çalışıyor olma olasılığı ile açıklanabilir. Bu da çalışan annelerin sahip oldukları roller arasında denge sağlamakta zorlandıkları şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmanın altıncı bulgusu annelerin *YŞÖKF toplam puanı ile ERKAÖ alt boyutları arasında bir ilişkinin olup olmadığına* ilişkindir. Bulgulara göre annelerin *YŞÖKF toplam puanı* ile ERKAÖ rol doyumu, yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme alt boyutları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre *YŞÖKF toplam puanları* yükseldikçe ERKAÖ alt boyutları puanları da yükselmektedir. Alan yazını taramasında konu ile ilgili bir çalışma olmadığı

görülmüştür. Şemalar erken çocukluk deneyimleri ile edinilir. Bireyin çocukluk deneyimleri ile edindiği şemalar bugün sahip oldukları rollerini etkiler. Erken dönemde olumsuz tutumlara maruz kalan çocuklar uyumsuz şema geliştirir. Bu uyumsuz şemalar yetişkinlikte özellikle kriz anlarında bireyin yaşamını zorlaştırabilir. Ebeveynliğe geçiş gibi önemli bir yaşam döneminde uyumsuz şemaların tetiklenmesi olasıdır. Araştırmanın örneklem grubundaki annelerin YŞÖKF toplam puan ortalaması 190 (Young Şema Ölçeğinden alınabilecek ortalama puan ise 180'dir) olarak saptanmıştır. Annelerin uyumsuz şema puanlarının ortalama düzeyde olduğu görülmektedir. Uyumsuz şemanın orta düzeyde varlığı annelerin ebeveyn rollerini pozitif olarak etkilediği şeklinde söylenebilir. Tıpkı kaygı düzeyinde olduğu gibi aşırı kaygının varlığı ve kaygının yokluğu bireyi olumsuz etkilerken, orta düzey bir kaygının bireyi olumlu olarak etkilediği bilinir. Benzer bir şekilde uyumsuz şemaların varlığının da orta düzeyde olmasının bireyi tetikte tuttuğu, bireyin şemaya teslim olmaktan çok şema ile olumlu baş etmeye çalıştığı şeklinde söylenebilir. Petzold'a göre bazı çocuklar olumsuz yaşantılardan ve zorlanmalardan güçlenerek çıkma yeteneğine sahiptirler (Barnowski Geiser & Geiser Heinrichs, 2017).

Araştırmanın yedinci bulgusu *annelerin şema alanları ile ERKAÖ alt boyutları arasında bir ilişkinin olup olmadığına* ilişkindir. Bulgulara göre *kopukluk ve reddedilme şema alanı* ile rol doyum, yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme alt boyutları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Alan yazında tek bir çalışma olduğu görülmektedir. Aral (2020) tarafından yapılan çalışmada annelerin kopukluk ve reddedilme şema alanı ile yeterlilik alt boyutu arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu, diğer alt boyutlarla bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Bu çalışma 121 kişilik bir örneklem grubu ile çalışılmıştır. Şema puanlarının ve ERKAÖ alt boyutlarından alınan puanların araştırmamızdaki puanlardan oldukça düşük oldukları görülmektedir. Kopukluk ve reddedilme şema alanına sahip bireylerin ilgisiz ve soğuk ebeveyn tutumuna maruz kaldıkları bilinmektedir. Bu gruptaki anneler maruz kaldıkları ebeveyn tutumundan dolayı geliştirdikleri kopukluk ve reddedilme şemasının ebeveyn rollerini olumsuz etkilememesi için çabaları olduğu şeklinde söylenebilir.

Araştırmanın sekizinci bulgusu *annelerin şema alanları ile ERKAÖ alt boyutları arasında bir ilişkinin olup olmadığına* ilişkindir. Bulgulara göre *zedelenmiş otonomi şema alanı* ile rol doyum, yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme alt boyutları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Alan yazında tek bir çalışma olduğu görülmektedir. Aral (2020) tarafından yapılan çalışmada annelerin zedelenmiş otonomi şema alanı ile ERKAÖ alt boyutları arasında bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Zedelenmiş otonomi şema alanına sahip bireyler çocukluklarında ya aşırı korunmuş ya da ebeveynlerinden yeterli ilgiyi görememişlerdir. Bu şemaya sahip anneler ebeveyn rollerini gerçekleştirirken bu şema ile olumlu başa çıktıkları görülmektedir.

Araştırmanın dokuzuncu bulgusu *annelerin şema alanları ile ERKAÖ alt boyutları arasında bir ilişkinin olup olmadığına* ilişkindir. Bulgulara göre *yüksek standartlar şema alanı* ile rol doyum, yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme alt boyutları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Alan yazında tek bir çalışma olduğu görülmektedir. Aral (2020) tarafından yapılan çalışmada annelerin yüksek standartlar şema alanı ile yeterlilik alt boyutu arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu, diğer alt boyutlarla bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Ailede yeterince sevgi ve övgü görmeyen çocuklar çoğu zaman durumun neyden kaynaklandığını anlamak için yüksek standartlar geliştirirler. Yeteri kadar iyi olabilirlerse o ihtiyaç duydukları sevgiye erişebileceklerine inanırlar ve mükemmeliyetçiliğe doğru giderler (Cori, 2010). Yüksek

standartlar şema alanına sahip bireyler mükemmeliyetçi yönleri ile bilinirler. Bu mükemmeliyetçi yön annenin ebeveyn rollerini gerçekleştirirken bunu olumlu etkilediği şeklinde söylenebilir.

Araştırmanın onuncu bulgusu *annelerin şema alanları ile ERKAÖ alt boyutları arasında bir ilişkinin olup olmadığına* ilişkindir. Bulgulara göre *zedelenmiş sınırlar şema alanı* ile rol doyum, yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme alt boyutları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Alan yazında tek bir çalışma olduğu görülmektedir. Aral (2020) tarafından yapılan çalışmada annelerin zedelenmiş sınırlar şema alanı ile yeterlilik alt boyutu arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu, diğer alt boyutlarla bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Zedelenmiş sınırlar şema alanına sahip bireyler çocukluklarında ya aşırı izin verici tutum ya da ilgisiz tutuma maruz kalmışlardır. Bu şema alanına sahip anneler ebeveyn rolünü gerçekleştirirken bununla olumlu baş edebildikleri şeklinde söylenebilir.

Araştırmanın on birinci bulgusu *annelerin şema alanları ile ERKAÖ alt boyutları arasında bir ilişkinin olup olmadığına* ilişkindir. Bulgulara göre *başkaları yönelimlilik şema alanı* ile rol doyum, yeterlilik, yatırım ve rol dengeleme alt boyutları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Aral (2020) tarafından yapılan çalışmada annelerin başkaları yönelimlilik şema alanı ile yeterlilik ve rol doyum alt boyutları arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu, diğer alt boyutlarla bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Başkaları yönelimlilik şema alanına sahip bireyler çocukluklarında koşullu kabule maruz kalmışlardır. Bu şemaya sahip anneler ebeveyn rollerini sürdürürken şemaları ile olumlu baş edebildikleri şeklinde söylenebilir.

4.2. Nitel Verilere İlişkin Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmada elde edilen birinci nitel bulgu, katılımcıların *annelik kavramını nasıl tanımladıklarına* ilişkindir. Katılımcıların anneliği; duygu (olumlu duygular, olumsuz duygular), düşünce (öğretici olma, vazgeçilmez olma) ve davranış boyutlarında ele aldıkları görülmüştür. Duygu boyutunda katılımcıların anneliğe atfettikleri duyguların içgüdüselmiş gibi, sanki her kadının doğurmakla birlikte bu duygulara aniden sahip oluyorlarmış gibi ele aldıkları görülmektedir. Araştırmada katılımcılar düşünce boyutunda anneliği tanımlarken anneliğe kutsallık atfettikleri; anneliği öğretici yönü olan kutsal bir meslek, anneyi de hayatın devamını sağlayıcı mucizevi bir varlık olarak ele almışlardır. Davranış boyutunda ise katılımcıların anneliği daha gerçekçi boyutlarda ele aldıkları görülmektedir. Alan yazında da annelik kavramının duygu, düşünce ve davranış boyutunda ele alındığı görülmektedir. Yine başka bir çalışmada bu dünyada erişilecek en güzel duygunun annelik olduğu, tamamıyla ödüllendirici olduğu ve zorluklarının da olduğu belirtilmektedir (Kulakaç vd., 2006, aktaran Güler, 2020). Kadınların anneliğe ilişkin görüşlerinin incelendiği bir çalışmada kadınlar anneliğe yoğun ve karşılıksız sevgi ve şefkat, fedakarlık kavramlarını atfetmişlerdir (Uçakçı Asalıoğlu vd., 2020). Gezer Tuğrul (2019) tarafından yapılan çalışmada katılımcılar anneliği bambaşka bir duygu olarak, fedakarlık gerektiren kutsal bir meslek olarak tanımlamışlardır.

Miller'e (2005) göre annelik, hamilelikle başlayan ve doğumla beraber bebeğin bütün gereksinimlerini karşılamakla devam eden bir rol olarak tanımlanmaktadır. Sever (2015) ise anneliği bireysel ve toplumsal yönleri olan bir kavram olarak ele almaktadır. Toplumsal yönü ile annelik, modern annelik ve geleneksel annelik olmak üzere iki şekilde ortaya konulmaktadır. Her iki annelik kavramı da toplumsal normlar ile oluşmuş ideal anneyi tanımlamaktadır. Toplumlara göre modern anne, çocuklarına uzmanların sunduğu bilgilere göre bir bakım veren,

onların bilişsel gelişimlerini destekleyen, onları çağın fikirleriyle yetiştiren olarak ifade edilmektedir. Modern anneden bu süreçte kariyerini, sosyal yaşamını devam ettirebilmesi ve aynı zamanda kişisel bakımını da ihmal etmemesi beklenmektedir. Buna karşılık geleneksel anneden beklentilerde ise çocuklar yetiştirilirken ailede var olan diğer kadınlardan ve evin büyük çocuklarından yardım alınmaktadır, annenin kariyerini ve sosyal hayatını devam ettirmesi beklenmezken; ayrıca bunları devam ettirmesi yanlış bir davranış olarak görülmektedir. Bu annelik kavramlarının her ikisi de toplum tarafından oluşturulmuş ve aşırılıklar içermektedir. Gerçekte bir anne hem modern hem de geleneksel annelik kavramlarının etkilerini taşıyabilir (Miller, 2005; Sever, 2015).

Araştırmanın ikinci nitel bulgusu, katılımcıların *kendi annelik süreçlerini nasıl değerlendirdiklerine* ilişkindir. Katılımcıların annelik süreçlerini beş kategoride ele aldıkları görülmektedir: Kendi annelik rolüne ilişkin algılar (yeterli, yetersiz), yatırım (çocuğun ihtiyaçlarını karşılama davranışı açısından, çocuğun sağlıklı büyümesi ve gelişmesi açısından), yeterlilik (çocuk ile yaşanan sorunlarda sergilenen davranış açısından, çocuk ile yaşanan sorunları çözme yöntemleri açısından), rol doyumu (olumlu duygular, olumsuz duygular) ve rol dengeleme (annelik rolü ve ihmal edilmiş roller).

Araştırmada katılımcıların *kendi annelik süreçlerine ilişkin algıları yeterli ve yetersiz kavramlarının* altında toplanmıştır. Annelik ile ilgili deneyimlerini yeterli olarak gören katılımcıların kendilerini “annelik görevlerini” yerine getiren ve sürekli çabalayan kişiler olarak görmektedirler. Annelik deneyimlerini yetersiz olarak gören katılımcıların ise kendilerini suçluluk duyguları olan, yorgun, mutsuz, kendinden vazgeçen anneler olarak ele aldıkları görülmektedir. TÜİK (2021) verilerinde ev işlerinin genellikle kadınlar tarafından üstlenildiği görülmektedir. Bu veriye göre kadınların %94,4 çocuk bakımı, %85,6 çamaşır ve bulaşık yıkama, %85,4 yemek yapma ve evin günlük olarak toparlanması ve temizlenmesi işlerini üstlendikleri görülmektedir. Erkeklerin ise %74,1 aylık faturaların ödenmesi, %65,2 küçük bakım, onarım, tamir işlerini üstlendikleri görülmektedir. Ebeveynlik yükünü fazlaca omuzlayan kadınların zamanla depresyon, yetersizlik, değersizlik ve tükenmişlik duyguları yaşayabilecekleri bilinmektedir. Nitekim bu araştırmada da kendi ebeveynlik süreçlerini yetersiz olarak algılayan annelerin yetersizlik, suçluluk, mutsuzluk duyguları ile kendilerini tanımladıkları görülmektedir.

Araştırmada *yatırım kategorisinde* katılımcıların çocuklarının çoğunlukla maddi ihtiyaçlarını karşıladıkları, sosyal-duygusal ihtiyaçlarında ise yetersiz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların çocuklarının fizyolojik ihtiyaçlarını karşılarlarken uzman görüşlerine uygun davrandıkları, ideal anne olma çabasının fizyolojik ihtiyaçlar ile sınırlı kaldığı, sosyal duygusal ihtiyaçlara ise yeterli enerjilerinin kalmadığı görülmektedir. Bu da annelerde yetersizlik hissi, yorgunluk ve tükenmişliğe yol açabilmektedir.

Annelerin *yeterlilik kategorisinde* çocuklarıyla yaşadıkları sorunlar ile başa çıkma davranışları onların günün sonunda tükenen taraf olduğunu göstermektedir. Nitekim anneler sorunlara en başta verdikleri tepkilerini öfkeli ve sinirli olma hali olduğunu, sorunu çözmek için çocuğa vurduklarını veya çocuğa duygusal olarak soğuk davrandıklarını ifade etmişlerdir. Tükenen anne ile gün sonu resminde olanlar: Pişman olunan davranışlar, yorgun ve tükenmiş anneler, kırgın çocuklar ve olmayan babalar.

Filliozat (2008) *Kusursuz Ebeveyn Yoktur* isimli kitabında bütün annelerin son derece stresli bir gündelik yaşam sürdürmekte olduklarını söylemektedir. TÜİK (2021) verilerinde de

kadınların ev içi işlerde en çok sorumluluğu alan kişi olduğu görülmektedir. Filliozat annelerin sadece bir ruhtan ibaret olmadıklarını, aynı zamanda bir bedene sahip olduklarını ve bu bedenin gereksinimleri olduğunu, bu ihtiyaçlar karşılanmadığında annelerin tahammül seviyesinin de düştüğünü ifade etmektedir. Bu süreç anne tükenmişliğine doğru gidebilmektedir.

Anne tükenmişliğinin ilk aşamasında anne sürekli ayak uydurma zorunluluğuna bağlı olarak gelişen bir duygusal ve fiziksel bitkinliğin içine düşmektedir. Eğer anne, üzerindeki stres yükünü azaltmazsa çok geçmeden depersonalizasyon (yabancılaşma) ve mesafe koymaya geçme tehlikesi ile karşı karşıya kalabilir. Desteksiz anne işlerinde giderek verimsizleşebilir, kendi yeterliliklerinden kuşkuya düşebilir. Yavaş yavaş tükenmişliğin son basamağına kayılır. Azarlamalar, dayaklar, cezalar, anne çocuklarına yapmayı istemediği her türlü şeyi yapmaya başlar, bu bir kısır döngü halini almaktadır. Olmayı düşlediği anneden çok farklı bir anneye dönüştüğünü görmektedir (Filliozat, 2008).

Aile içinde her an yeni bir şeyler olmaktadır. Çocukların ihtiyaçları yaş ile birlikte farklılaşmaktadır. Yaşamın kimi dönemleri (doğum, iki yaş, ergenlik gibi) geçmişin canlanmalarına elverişlidir. Çocuk hangi yaşta olursa olsun başka ebeveynler ile konuşmak, benzer yaşantıları olabileceğini görmek, bu konuda tek olmadığını hissettirir ve problemleri durumlar ile baş etmeyi kolaylaştırır. Bazen kişi uyguladığı yöntemden farklı yöntemler olabileceğini görür. Ebeveynlerin sosyal yaşamlarına başka ebeveynleri katmaları bu açıdan önemli olmaktadır.

Rol doyumu kategorisinde annelerin çocuklarıyla geçirdikleri zamanlarda mutlu olduklarını ve eğlendiklerini, yine de bu kategoride annelerin ifadelerinin daha az olduğu, zamanlarının çoğunun çocuk bakımıyla ve ev işleriyle geçtiğini ifade ettikleri görülmektedir.

Rol dengeleme kategorisinde ise annelerin rollerini dengeleyemedikleri, zamanlarının çoğunu annelik rolü için harcadıkları, bunu yaparken de çoğunlukla ev işleri ve fizyolojik ihtiyaçların karşılanması için uğraştıkları görülmektedir. Badinter (2011) geçmişe göre günümüzde anneliğin tam zamanlı bir çalışma olduğunu vurgular. Günümüz annelerinden, geçmişte altı çocuğa verilen bakımın iki çocuğa sunmaları beklenir (aktaran Sever, 2015).

Araştırmada katılımcıların annelik rolü açısından kendilerini çoğunlukla yetersiz algıladıkları, yetersiz algılayan annelerin yorgun ve mutsuz oldukları, çocuklarıyla sorun çözme becerilerinin zayıfladığı ve dolayısıyla rol doyumlarının da olumsuz etkilendiği görülmektedir. Bu annelerin en çok zamanı annelik rolünde geçirdikleri halde yetersizlik hissetmeleri ise annelik tükenmişliği ile açıklanabilir.

Araştırmanın üçüncü nitel bulgusu, *katılımcıların kendi çocukluk dönemi ebeveyn algılarına* ilişkindir. Katılımcıların çocukluk dönemlerine ilişkin algıları iki kategoride ele alınmıştır: Ebeveyn rolü algısı ve ebeveyn ile ilişkiler. Araştırmada katılımcıların çocukluklarında çoğunlukla ilgisiz, katı ve kuralcı tutuma maruz kaldıklarını, bazı yönleri ile ebeveynlerinden farklılaşmaya çalıştıklarını ancak zaman zaman tıpkı ebeveynleri gibi davrandıklarını ifade etmektedirler. Alan yazında konu ile ilgili çalışmalar mevcuttur. İlgili bir araştırmada anneden ve babadan algılanan her iki olumsuz ebeveynlik biçimlerinin depresyon ile ilişkili olduğu ve buna şema modlarının aracılık ettiği bulunmuştur. Araştırma sonucuna göre anneden ve babadan algılanan olumsuz ebeveynlik biçimine ilişkin puanları yükseldikçe şema mod puanlarının da yükselmekte olduğu ve bu şekilde her iki grup yetişkinde de depresyon düzeyi

yükseldiği bulunmuştur (Yolalan vd., 2023). İstikbal (2020) anne çocuk ilişkilerinin nesiller arası aktarımını araştırdığı çalışmasında, annenin kendi annesiyle deneyimlediği ilişkilerin, kendi çocuklarıyla olan ilişkilerini büyük ölçüde etkilediğini belirtmiştir. Forward (2013) kadınların yetişkinlik yaşamlarında annelerine benzer ilişki örüntülerini sürdürdüklerini söyler. Bu araştırmada da katılımcıların bir kısmı çocukluk döneminde maruz kaldıkları ebeveyn tutumunu kendi çocukları ile sürdürdüklerini, bir kısmı ise tersi bir tutum seçtiklerini ifade etmişlerdir.

4.3. Nicel ve Nitel Verilerin Birlikte Değerlendirilmesi

Young erken dönem uyumsuz şemaların oluşumunu etkileyen olumsuz ebeveyn biçimleri olduğunu belirtmektedir. Bu ebeveyn biçimlerini anlamak için de algılanan olumsuz ebeveyn ölçeğini geliştirmiştir (Young, 1994, aktaran Soygüt vd., 2008). Young'a göre erken dönem ebeveyn çocuk ilişkilerinde algılanan olumsuz ebeveyn tutumları şu şekildedir: sömürücü/istismar edici ebeveyn tutumu, aşırı koruyucu/evhamlı ebeveyn tutumu, duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ebeveyn tutumu, küçümseyici/kusur bulucu ebeveyn tutumu, kuralcı/kalıplayıcı ebeveyn tutumu, aşırı izin verici/sınırsız ebeveyn tutumu, kötümser/endişeli ebeveyn tutumu, değişime kapalı/duygularını bastıran ebeveyn tutumu, cezalandırıcı ebeveyn tutumu, koşullu/başarı odaklı ebeveyn tutumu.

Araştırmanın nitel boyutunda katılımcıların çocukluk dönemlerine ilişkin ebeveyn tutumlarını çoğunlukla ilgisiz, katı ve kuralcı, ihmalkar, şefkatli, fedakar ve verici olarak ele aldıkları görülmektedir. Katılımcı ifadelerine Young'ın tanımladığı olumsuz ebeveyn tutumları çerçevesinde bakıldığında katılımcıların algıladıkları ebeveyn tutumlarının çoğunlukla duygusal bakımdan yoksun ebeveyn tutumu (yüksek standartlar şema alanı), kuralcı ebeveyn tutumu (yüksek standartlar şema alanı) ve değişime kapalı/duygularını bastıran ebeveyn tutumlarına (kopukluk ve reddedilme şema alanı, zedelenmiş otonomi şema alanı, zedelenmiş sınırlar şema alanı ve başkaları yönelimlilik şema alanı) maruz kaldıkları söylenebilir.

Araştırmanın nicel verilerinde örneklem grubunun erken dönem uyumsuz şema puanlarının en yüksek; yüksek standartlar şema alanı ve kopukluk ve reddedilme şema alanı olarak görülmektedir. Bunları sırasıyla zedelenmiş otonomi şema alanı, başkaları yönelimlilik şema alanı ve zedelenmiş sınırlar şema alanları takip etmektedir. Yüksek standartlar şema alanına sahip bireylerin kendini ifade etme ve yakın ilişkilerinde sağlıklarından feragat etme düzeyinde katı ve içselleştirmiş oldukları kurallara uymaya çalışırlar. Yüksek standartlar şemasına sahip bireylerin yaşamlarında mükemmeliyetçi oldukları görülmektedir. Bu mükemmeliyetçilik katı kurallar şeklinde kendini göstermektedir. Kopukluk ve reddedilme şema alanına sahip bireylerin gelişimsel öyküleri incelendiğinde genellikle soğuk, reddedici, ilgisiz, tutarsız, kötüye kullanan ya da dış dünyadan izole olmuş aile çevrelerinden geldikleri görülmektedir (Arntz & Jacob, 2012; Young vd., 2003).

Yüksek standartlar şema alanına sahip bireylerin mükemmeliyetçi oldukları ifade edilir. Mükemmel olmaya çalışmak da beraberinde yetersizlik algıları oluşturmaktadır. Araştırmada katılımcıların kendi annelik rollerine ilişkin değerlendirmelerine bakıldığında; ellerinden geleni yaptıkları halde kendilerini yetersiz olarak ifade eden annelerin olduğu görülmektedir. Annelerin yeterlilik temasında çocukları ile sorun yaşadıkları zaman çoğunlukla yetersizlik algıladıkları görülmektedir. Nicel veriler ile birlikte değerlendirildiğinde bu annelerin yüksek standartlar şema alanına sahip oldukları söylenebilir.

Araştırmanın katılımcı annelerinin çocuklarıyla olan ilişkilerinde bir sorun ile karşılaştıklarında genelde katı ve sert bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Young'un tanımladığı olumsuz ebeveyn tutumları çerçevesinde bakıldığında bu annelerin çoğunlukla kuralcı davrandıkları söylenebilir. Yüksek standartlara sahip annelerin özelliklerinden olan kuralcılık bu araştırmanın katılımcı grubunda da gözlenmektedir. Dolayısıyla annenin kendi ebeveyni ile olan ilişkileri ile gelişen uyumsuz şeması yine annenin çocukları ile olan ilişkisini etkilediği söylenebilir.

Araştırmada ebeveyn ilişkilerini ilgisiz, kuralcı, katı ve ihmalkar olarak ifade eden annelerin algıladıkları ebeveyn tutumlarının duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ebeveyn tutumu olduğu söylenebilir. Bu ebeveyn tutumuna maruz kalan annelerin kopukluk ve reddedilme şema alanı, zedelenmiş otonomi şema alanı, zedelenmiş sınırlar şema alanı ve başkaları yönelimlilik şema alanına sahip olmaları olasıdır. Nitekim araştırmada annelerin ikinci yüksek puan aldıkları erken dönem uyumsuz şema alanı kopukluk ve reddedilme şema alanı olduğu görülmektedir. Duygusal yoksunluk üç başlıkta olabilir; ilgi, empati ve korunma yoksunluğu (Young vd., 2003). Araştırmanın katılımcı annelerinin yaşadıkları yoksunluğun ilgi alanında olduğu görülmektedir. Katılımcı annelerin bir kısmının çocukları ile olan ilişkilerine bakıldığında çoğunlukla fizyolojik ihtiyaçlarını karşıladıkları duygusal ihtiyaçların karşılanmasında yetersiz kaldıkları görülmektedir. Ebeveynleri ile ilişkilerinden duygusal desteği alamayan annelerin çocukları ile ilişkilerinde sosyal-duygusal alanda yetersiz kalmaktadırlar. Bunun da erken dönem uyumsuz şemaya sahip annelerin çocukları ile olan ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

Duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ebeveyn tutumuna maruz kalan bireyler kendini feda şeması (başkaları yönelimlilik) geliştirirler. Bireyin kişisel memnuniyetsizliğine rağmen isteyerek diğer bireylerin ihtiyaçlarını giderme konusuna aşırı odaklanmasıdır. Bu davranışı muhtaç olduklarını düşündükleri diğerleri ile duygusal bir bağ kurabilmek, olumlu bir benlik algısı elde edebilmek ya da suçluluk düşüncesinden kurtulabilmek için yapabilirler (Arntz & Jacob, 2016; Young vd., 2003). Araştırmanın katılımcı annelerinin rolleri arasındaki dengeye bakıldığında annelerin en çok zaman ve enerjiyi annelik rolüne ayırdıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Bu da duygusal bakımdan yoksun bırakıcı ebeveyn tutumuna maruz kalan annelerin başkaları yönelimlilik şema alanını geliştirdikleri ve yaşamlarında rol dengesi yapamayışlarının sebebi olarak da başkaları yönelimlilik şema alanına sahip olmaları olabilir.

Araştırmada uyumsuz şemalar ile ebeveyn rollerine ilişkin algı arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir. Örneklem grubundaki annelerin orta düzeyde uyumsuz şemaya ve orta düzeyde denebilecek olumlu ebeveyn rol algısına sahip oldukları görülmektedir. Bu yönüyle katılımcı ifadelerine bakıldığında orta düzeyde sahip olunan uyumsuz şemaların katılımcıların annelik rolünü gerçekleştirirken daha özenli davranmaya çalışmalarına etki ettiği söylenebilir. Öyle ki katılımcı anneler bir sorun ile karşılaştıklarında verdikleri olumsuz tepkilerden pişmanlık duyduklarını ve bunu telafi etmek için de çaba harcadıklarına dair ifadeleri bunu gösteriyor denebilir.

Katılımcı annelerin annelik kavramına ilişkin algılarının ideal anneyi tanımladığı görülmektedir. İdeal anne olmaya çalışan bu anneler aynı zamanda annelik rollerinde yetersizlik algıladıkları görülmektedir. Ne oluyor da bu anneler yetersizlik algılıyorlar? Bu annelerin yüksek standartlar şemasına sahip olmaları, çocukluklarında ilgisiz, katı ve kuralcı

tutuma maruz kalmaları, annelik rolünü yeterince iyi olarak yerine getirmiş olmalarına rağmen yetersizlik hissetmelerine sebep olabilir. Nitekim annelerin ERKAÖ alt boyut puanlarının ortalama civarında olması yeterince iyi olduklarını göstermektedir.

Forward (2013) iyi bir annenin çocukları uğruna kendini feda etmesi veya kusursuz olması gerekmediğini ifade etmektedir. Annenin de kendi ihtiyaçları, duygusal yükleri ve yaraları vardır. Sürdürmek zorunda olduğu bir işi olabilir. Çocuğu ile beraber olamadığı zaman dilimleri olabilir. Kendini kaybedip çocuklarına daha sonrasında pişman olabileceği şeyler söyleyebilir. Fakat annenin çoğunlukla davranışları çocuğunun öz değerine katkı sunuyorsa, çocuğun kendine güvenini, saygısını ve güvende hissetme duygusunu besliyorsa ister idare eder ya da harika bir anne olsun, o anne iyi bir iş çıkarıyor demektir. Winnicott'un dediği gibi "yeteri kadar iyi" olmak yeterlidir (Winnicott, 1986).

Şema Terapi Kuramında çocukluktaki acılar gün ışığına çıkarılıp iyileştirilmedikçe, kişi öğrenilmiş davranışı tekrar etmeyi seçerek çocukluğundaki duyguların ortaya çıkmasından kendisini koruduğu ifade edilir. Söz konusu davranış ebeveyn tarafından doğru ve haklı olarak kişide kodlanmışsa, kişinin aynı davranışı devam ettirme olasılığı da yükselir. Ebeveyn ile tam tersi bir davranış seçmek de mümkündür. Ancak böyle bir durumda da çocuğun gereksinimleri gözden kaçabilir. Sırf ebeveyn den farklı davranmak adına çocuk açısından zarar verici bir davranışta da bulunulabilir. Böyle bir durum yaşanıyorsa kişinin yaralanmış olduğunun farkına varıp onunla çalışılması gerekir. Çoğu zaman geçmiş yaraların iyileşmiş olduğuna inanılır ve onu incelemeye cesaret edilmez. Oysaki davranışlardaki aşırılık ve davranışın sistematikliği kişinin yaralarının henüz iyileşmediğini gösterir (Young, 1999). Şema yaklaşımı kendimizle sonsuza kadar yüzleşmeyi içerir. Şemalar ile çalışmak zor ama imkansız değildir.

4.4. Öneriler

Araştırmada ilk kez anne olma yaşı yükseldikçe annelerin rol doyumu ve yeterlilik algılarının düştüğü bulgusundan yola çıkılarak, anne adaylarına ebeveynlik rollerine ilişkin psiko-eğitim programları düzenlenebilir.

Çocuk sayısına göre annelerin ebeveyn rollerine ilişkin algılarının farklılaştığı bulgusundan yola çıkarak annelerin yeterince sosyal destek almaları konusunda ailenin diğer fertlerinin bilinçlendirilmesi ve toplumsal farkındalığın artırılması sağlanabilir.

Annelerin orta düzey uyumsuz şemalarının ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısını olumlu etkilediği bulgusuyla annelere şemalar konusunda farkındalık eğitimleri düzenlenebilir.

Toplumda var olan ideal anne kavramının gerçekçi boyutta ele alınabilmesi için farkındalık çalışmaları eğitimler ve medya aracılığıyla yapılabilir.

Anne adaylarının kendi ebeveyn tutumlarını fark etmeleri ve bunun çocuklarıyla olan ilişkilerine etkileri konusunda ve olumlu baş etme yöntemleri ile ilgili eğitilmeleri önerilir.

Annelerin öğrenim durumları yükseldikçe erken dönem uyumsuz şema puanlarının düştüğü bulgusundan yola çıkarak, kız çocuklarının yükseköğrenime katılımları konusunda ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından iyileştirici çalışmalar yapılabilir.

Çalışan annelerin uyumsuz şema puanları çalışmayan annelerden daha düşük olduğu bulgusundan yola çıkarak annelerin çalışma hayatına katılması konusunda farkındalık oluşturulabilir.

Araştırmada çalışan annelerin ebeveyn rollerine ilişkin algılarının çalışmayan annelerden daha düşük olduğu bulgusundan yola çıkarak çalışan annelerin ebeveynlik rollerine ilişkin psiko-sosyal destek hizmetleri sunulabilir. Bu hizmetler belediyeler, milli eğitim müdürlükleri, aile ve sosyal hizmetler il müdürlükleri aracılığıyla yapılabilir.

Anne tükenmişliğinin önüne geçmek için annenin eş desteğinin artırılması önemlidir. Bunun için ebeveyn eğitimleri düzenlenebilir. Bu eğitimlerin evlilik öncesi, ebeveynlik öncesi ve sonrasında yapılması önerilir.

Araştırmada anneler ile çalışılmıştır. Babaların dahil edildiği benzer bir çalışma yapılabilir.

Araştırmada anneler ile çalışılmıştır. Anneler ve çocuklarının birlikte olduğu çalışmalar yapılabilir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazar(lar), bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için İnönü Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma Etik Kurulu'ndan 01.11.2021-E.103643 (tarih-sayı no) etik izin alınmıştır.

Kaynakça/References

- Aral, S. M. (2020). *0-6 yaşları arasında çocuğu olan annelerin erken dönem uyumsuz şemalarının ve bağlanma stillerinin ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısı üzerine etkisi*. (Yayın No. 660336) [Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Arntz, A. & Jacob, G. (2016). *Uygulamada şema terapi: Şema mod yaklaşımına giriş rehberi*. (G. Soygüt, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Barnowski Geiser, W. & Geiser Heinrichs, M. (2017). *Zor anneler: Yetişkin kızlar ve oğullar için rehber kitap*. (E. Özbek, Çev.). İletişim Yayınları.
- Butler, A. C., Brown, G. K., Beck, A. T. & Grisham, J. N. (2002). Assessment of dysfunctional beliefs in borderline personality disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 40(10), 1231-1240. [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(02\)00031-1](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(02)00031-1)
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (20. Baskı). Pegem Akademi Yayınları.
- Can, A. (2014). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. (3. Baskı). Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. (2017). *Karma yöntem araştırmalarına giriş* (M. Sözbilir, Çev.). Pegem Akademi.
- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (2000). Parenting self-efficacy among mothers of school-age children. *Conceptualization, Measurement, and Correlate*, 49 (1): 13–24. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2000.00013.x>
- Cori, J. L. (2010). *Annenin duygusal yokluğu*. (18. Baskı). (B. S. Haktanır, Çev.). Koridor Yayıncılık.
- Çakır, Z. (2007). *Antisosyal Kişilik Bozukluğunda Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Algılanan Ebeveynlik Stilleri Ve Şema Sürdürücü Başa Çıkma Davranışları Arasındaki İlişkiler: Şema Terapi Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme*. (Yayın No. 228976) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Çolakoğlu, E. T. (2012). *Genç yetişkinler ile kendilik algısı, erken dönem uyumsuz şemalar, algılanan ebeveynlik stilleri ve kişilerarası ilişkiler*. (Yayın No. 326179) [Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Ersanlı, K. (2012). *Benliğin gelişimi ve görevleri*. DH Basın Yayın.
- Feeney, J., Hohaus, L., Noller, P. & Alexander, R. P. (2001). *Becoming parents: Exploring the bonds between mothers, fathers, and their infants*. Cambridge University Press.
- Filliozat, I. (2008). *Kusursuz Ebeveyn Yoktur*. (H. C. Utku, Çev.). Pegasus Yayınları.
- Foels, R. & Tomcho, T. J. (2007). Gender, interdependent self-construals, and collective self-esteem: women and men are mostly the same. *Self and Identity*, 4(3), 213-225. <https://doi.org/10.1080/1357650044000281>
- Forward, S. (2013). *Sevgisiz anneler*. (M. Yurdakuler, Çev.). İletişim Yayınları.
- Gezer Tuğrul, Y. (2019). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadınların Annelik Deneyimleri Üzerine Bir Saha Çalışması. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*. 1(3), 71-90. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jscs/issue/49688/637035>
- Güler, K. (2020). *Kadınlarda toplumsal cinsiyet rolleri ile erken dönem uyumsuz şemalar, şema başa çıkma biçimleri ve beden imgesi baş etme stratejilerinin ilişkisi*. (Yayın No. 628437)

- [Doktora tezi, Doğu Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Güler, M. ve Yetim, Ü. (2008). Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 34-43. <https://toad.halileksi.net/sites/default/files/pdf/ebeveyn-rolune-iliskin-kendilik-olgisi-olcegi-toad.pdf>
- Houseknecht, S. (1988). *Voluntary childlessness*. (M. Sussman & S. Steinmetz, Eds.). Handbook of marriage and the family. Plenum Press.
- İstikbal, E. N. (2020). *Anne çocuk ilişkilerinin nesiller arası aktarımının annelerin anlatıları üzerinden niteliksel yöntemle araştırılması*. (Yayın No. 640918) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Maltepe Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Nobel Yayınları.
- MacPhee, D., Fritz, J., & Miller Heyl, J. (1996). Ethnic variations in personal social networks and parenting. *Child Development*, 67(6), 3278-3295. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1996.tb01914.x>
- Markus, H., & Wurf, E. (1987). The dynamic self concept: a social psychological perspective. *Annual Review of Psychology*, 299-337.
<https://www.annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev.ps.38.020187.001503>
- Marshall, C., & Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. Sage publications.
- Maynard, M. J. & Harding, S. (2010). Perceived parenting and psychological well-being in UK ethnic minority adolescents. *Child: Care, Health and Development*, 36(5), 630-638.
<https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2010.01115.x>
- Miller, L., Steiner, D., Reid, S., Trowell, J., & Holditch, L. (2004). *Çocuğunuzu tanıyın: 0-6 yaş*. (F. Doruker, Çev.). Altın Kitapları.
- Miller, T. (2005). *Annelik duygusu: Mitler ve deneyimler*. (G. Tunçer, Çev.). İletişim Yayınları.
- Öngider, N. (2013). Anne baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440. <https://doi.org/10.5455/cap.20130527>
- Öztürk, M. ve Giren, S. (2015). Annelerin Ebeveynlik Algıları ile Çocuklarının Problem Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2). doi: 10.17556/jef.23074
- Rafaeli, E., Bernstein, D.P., & Young, J.E. (2011). *Şema terapi ayırıcı özellikler. Bilişsel ve davranışçı terapiler serisi*. (M. Şaşıoğlu, Çev.). Psikonet Yayınları.
- Seçer, Z., Çeliköz, N. ve Yaşa, S. (2008). Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların annelerinin ebeveynliğe yönelik tutumları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2(19), 413-428. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1723969>
- Sever, M. (2015). Kadınlık, annelik, gönüllü çocuksuzluk: Elisabeth Badinter'den Kadınlık mı Annelik mi?, Tina Miller'dan Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler ve Corinne Maier'den No Kid üzerinden bir karşılaştırmalı okuma çalışması. *Fe Dergi*. 7(2), 72-86. DOI: 10.1501/Fe0001_00000000144
- Sevigny, P. R. & Loutzenhiser L. (2009). Predictors of parenting self-efficacy in mothers and fathers of toddlers. *Child: Care, Health and Development*, 36 (2), 179-189.
<https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2009.00980.x>

- Shavelson, J. R., Hubner, J. J., & Stanton, G. C. (1976). Self-Concept: validation of construct interpretations. *Review of Educational Research*. 46(3), 407-441. <https://doi.org/10.3102/00346543046003407>
- Soygüt, G., Çakır, Z. ve Karaosmanoğlu, A. (2008). Ebeveynlik Biçimlerinin Değerlendirilmesi: Young Ebeveynlik Ölçeği'nin Psikometrik Özelliklerine İlişkin Bir İnceleme. *Türk Psikoloji Yazıları*. 11(22), 17-30.
- Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A. ve Çakır, Z. (2009). Erken dönem uyumsuz şemaların değerlendirilmesi: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3'ün psikometrik özelliklerine ilişkin bir inceleme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1), 75-84.
- TÜİK. (2021). Evlenme ve boşanma istatistikleri. *Türkiye İstatistik Kurumu*. Aralık 10, 2021, file:///C:/Users/PFE/Downloads/Evlenme_ve_Bo%C5%9Fanma_%C4%B0statistikleri_25.02.2021%20(1).pdf
- Uçakçı Asaloğlu, C., Ercan, F., Erdem, E. ve Tüfekci Akcan, A. (2020). Kadınların anneliğe ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 19(75), 1546-1561. DOI:10.17755/esosder.441265
- Ülker, M. (2016). *Kadınlarda çocukluk dönemi mutluluk anıları ile ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algısı arasındaki ilişki*. (Yayın No. 430695) [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yılmaz, H. ve Ülker, M. (2018). Kadınlarda çocukluk dönemi mutluluk anıları ile ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algısı. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (1), 47- 57. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/578144>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, T. (2013). *3-6 yaşında olup anaokuluna giden çocukların annelerinde algıladıkları ebeveynlik biçimleri ile çocuk yetiştirme tutumları ve erken dönem uyumsuz şemaların ilişkileri*. (Yayın No. 344731) [Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yolalan, H., Köse Karaca, B. ve Karaosmanoglu, H. A. (2023). Klinik Olan ve Klinik Olmayan Yetişkin Örneklemelerinde Algılanan Ebeveynlik Biçimleri ile Depresyon Arasındaki İlişki Şema Modlarının Aracı Rolü. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*. 10 (1) , 25-56 . DOI: 10.31682/ayna.962357
- Young, J. E. (1990). *Practitioner's resource series. Cognitive therapy for personality disorders: a schema-focused approach*. Professional Resource Exchange.
- Young, J. E., (1999). *Cognitive therapy for personality disorders: a schema-focused approach*. Professional Resource Pres.
- Young, J. E., & Klosko, J. S. (1994). *Reinventing your life*. Plume.
- Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. The Guildford Press.
- Young, J. E., Kolosko, J. S., & Weeishaar, M. E., (2009). *Şema terapi*. (T. V. Soylu, Çev.). Litera Yayıncılık.
- Winnicott, D. W. (1986). *Home Is Where We Start From*. Reading. Mass.: Addison-Wesley Publishing Company Inc.

İletişim/Correspondence

Dr. Sümeyye ERDEMİR,

smyyldrm@gmail.com

Prof.Dr. Mustafa KUTLU,

mustafa.kutlu@inonu.edu.tr